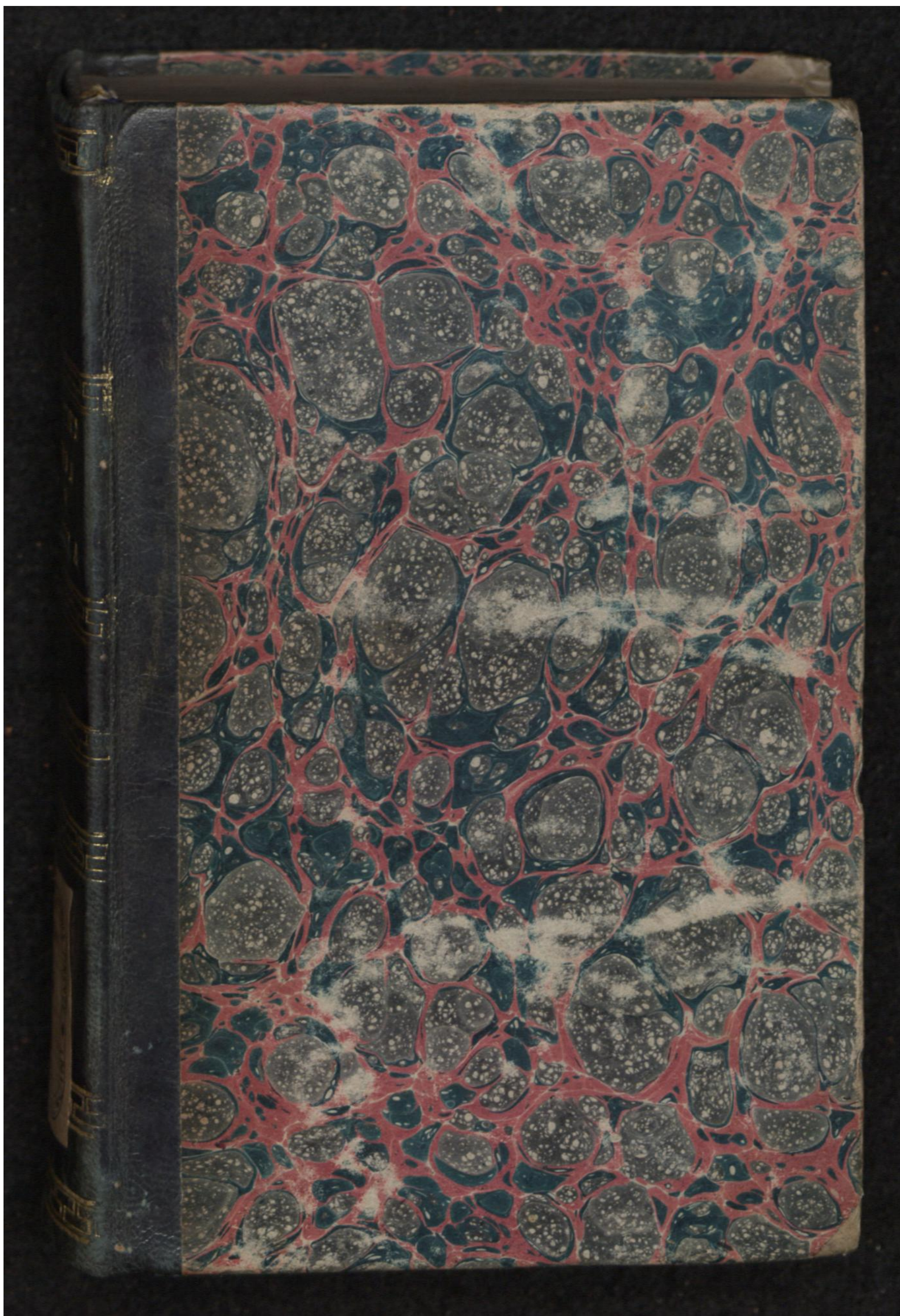
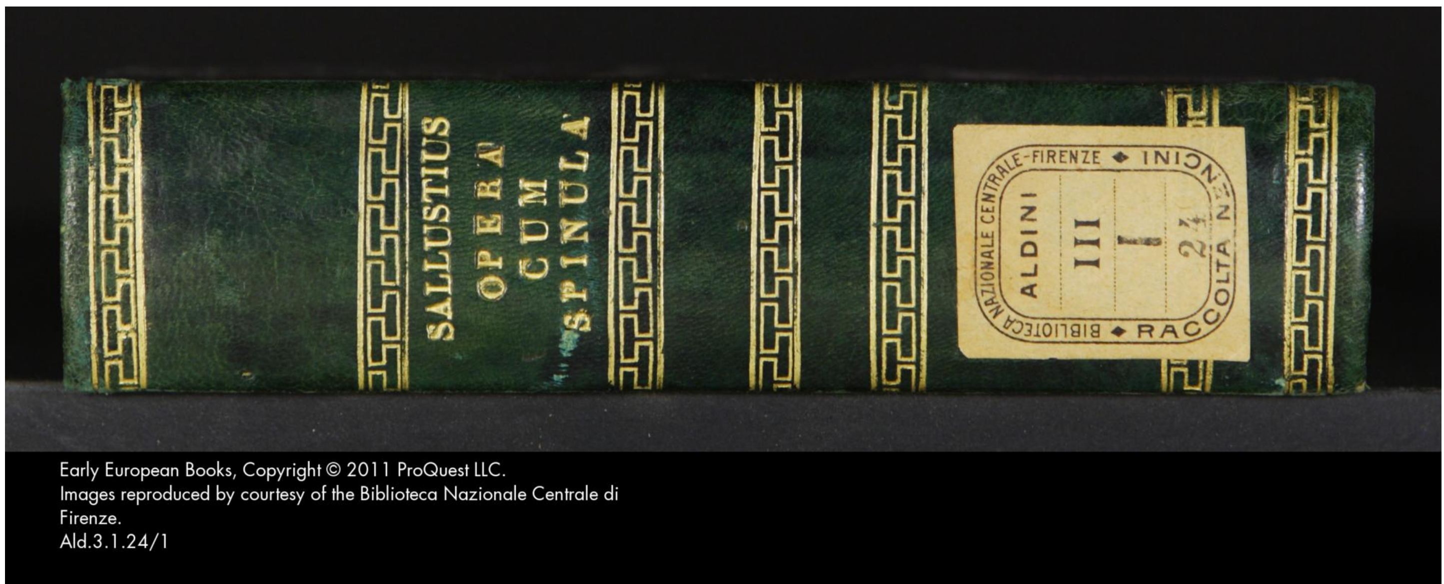
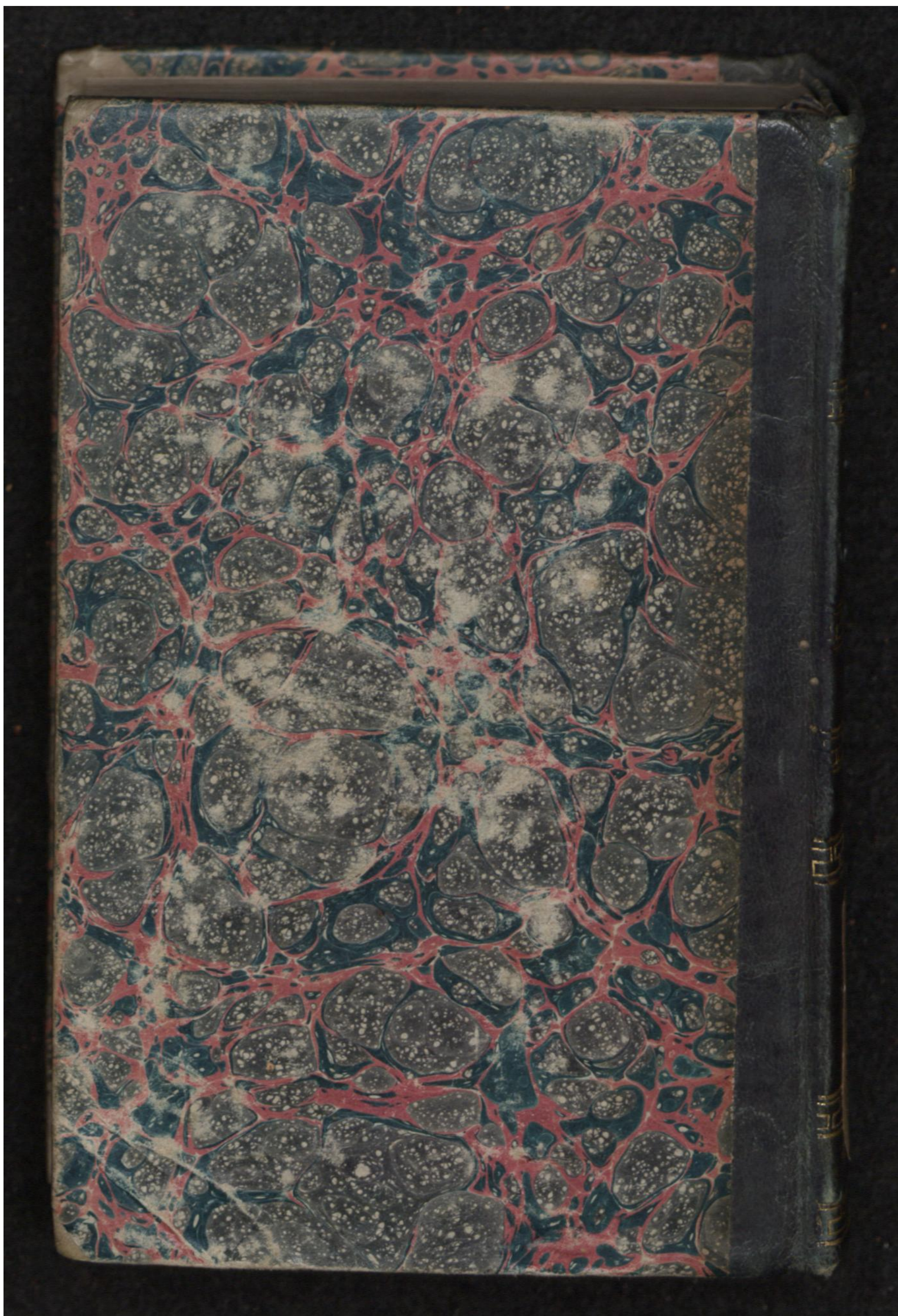

SALLUSTIUS
OPERA
CUM
SPINULA
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
RACCOLTA ALDINI
ALDINI
III
I
24

ALDVS. MANVTIVS PAVLLI. F

STVDIOSIS

NE quid omitteremus industriae, quod ad vestram vtilitatem attineret, Sallustij etiam fragmenta quaedam imprimere visum est, quorum testimonio scriptores veteres in suis libris vsi sunt.

ALDVS . MANVTIVS . PAVLLI . F
FRANCISCO . MORANDO
S . P . D

POstquam ad urbem ueni, totus in cognoſcenda antiquitate fui. itaq. magnum uolumen effeci ueterum inſcriptionum: Orthographiam uero meam, quam ad te ante annos tres miſi, lapidum teſtimoniis confirmaui uehementer, atq. auxi. praecipuam autem induſtriam in eo locaui, ut fragmenta omnia ueterum ſcriptorum tum ad meam, tum etiam ad communem, utilitatem colligerem. quo in opere adhuc uerſor: eſt enim multi laboris, nec exigui temporis. Salluſtij, cuius lectione uehementer delector, loca iam omnia, niſi fallor, in unum coegi: quae uolui in tuo nomine apparere; ne me tuorum in patrem meum, ac me ipſum, officiorum oblitum putares. A te peto, ut hoc quamuis tenue munuſculum ne contemnas, & ma-

iora a nobis exſpectes, ſi modo maiores in litteris, ut ſperamus, proceſſus erunt noſtri. nam inertiam, aut ignauiam, neq. uoluntas noſtra, neq. natura fert: & in eo te, qui liberalium diſciplinarum in ſtudiis ita uerſaris, ut ne ualetudini quidem parcas, libenter imitamur. Domeſticum, inquies, in hoc habes exemplum. Ita eſt: uerumtamen tu quoque me excitas, quem & patris iudicio, & mea etiam ſponte, non uulgariter diligo, ac, ueluti alterum parentem, colo. Vale, optime uir, nobisq. & amore, & ſimilitudine ſtudiorum coniunctiſſime: meq. illuſtri Comiti, ſapientiſſimo uiro, & maximarum artium ſcientia inſtructiſſimo, Iulio Iuſto, ad quem ſcribere aliquid cogito, plurimum commenda. Romae, Kal. Quinct. M. D. LXIII

FRAGMENTA EX. LIB. I. HISTORIARVM SALLVSTII

Ex D. Augustino de Ciuitate Dei, lib. 2. Cap. XIIX

SALLVSTIVS *in primo historiae suae libro, atque ipso eius exordio fatetur, etiam tunc, cum ad consules a regib. esset translata resp. post "paruum interuallum iniurias validiorum, & ob eas discessionem plebis a patribus, aliasq. in vrbe dissensiones fuisse. nam cum optimis moribus, & maxima concordia populum R. inter secundum, & "postremum bellum Carthaginiense commemorasset egisse; caussamq. huius boni non amorem iustitiae, sed stante Carthagine metum pacis infidae fuisse dixisset; vnde & Nasica ille ad reprimendam nequitiam, seruandosq. istos mores optimos, vt metu uitia cohiberentur, Carthaginem nolebat euerti: continuo subiecit idem Sallustius, & ait: At discordia, & auaritia, atq. ambitio, & cetera secundis reb. oriri sueta mala, post " Carthaginis excidium maxime aucta sunt: ut intellige remus, etiam antea & oriri solere, & augeri. unde subnectens cur haec dixerit: Nam iniuriae, inquit, "ualidiorum, & ob eas discessio plebis a patribus, aliaeq. dissensiones domi fuere: iam inde a principio, neq. amplius, quam regib. exactis, dum metus a*

quindecĩ annorum. Liuius l.2.

Seruius· I Aen. vi. legit, vltimũ non, Postremum.

in Catilina 4: i Iugurt. 49. Florus lib. iv. Velleius lib. 2.

Seruius lib. Ge. iv.

cum Porsena, Etruscorum rege. Liuius l. 1.

Tarquinio, & bellum graue cum Etruria positum est, aequo & modesto iure agitatum. Vides, quemadmodum illo etiam breui tempore, ut regib. exactis, id est eiectis, aliquantulum aequo & modesto iure ageretur. metum dixit fuisse caussam, quoniam metuebatur bellum, quod rex Tarquinius, regno, atque urbe pulsus, Etruscis sociatus contra, Romanos gerebat. Attende itaque, quid deinde contexat: "Dein, inquit, seruili imperio patres plebem exercere, de vita, atq. tergo, regio more, consulere, agro pellere, & ceteris ex partib. soli in imperio agere. Quib. saeuitiis, & maxime fenoris onere, oppressa plebs, cum assiduis bellis tributum simul, & militiam, toleraret, armata montem Sacrum, atq. Auentinum," insedit. Tumq. tribunos pl. & alia sibi iura, parauit. discordiarum; & certaminis vtrimq. finis fuit secundum bellum Punicum. Cernis, ex quo tempore, id est paruo interuallo post reges exactos, quales Romani fuerint, de quib. ait: Ius, bonumq. apud eos non legib. magis, quam natura, ualebat. Porro, si illa tempora talia reperiuntur, quib. pulcherrima, atq. optima, fuisse praedicatur Romana resp. quid iam de consequenti aetate dicendum, aut cogitandum arbitramur; cum, paullatim mutata, ut eiusdem historici uerbis utar, ex pulcherrima atq. optima, pessima ac flagitiosissima facta est, post Carthaginis uidelicet, ut commemorauit, excidium? Quae tempora ipse Sallustius quemadmodum breuiter recolat, & describat, in eius histo-

Donatus Andr. act. 3. sc. i

Fronto eadem recitat in, Insido illum: & Diomedes lib. 2. cap. vi.

in Catilina, 4.

in Catilina, 4:

ria legi poteſt; quantis malis morum, quae ſecundis reb. exorta ſunt, uſq. ad bella ciuilia demonſtret eſſe peruentum. ex quo tempore, ut ait, maiorum mores non paullatim, ut antea, ſed torrentis modo praecipitati. adeo iuuentus luxu, atq. auaritia, corrupta eſt, ut merito dicatur, genitos eſſe, qui neq. ipſi habere poſſent res familiares, neq. alios pati. Dicit deinde plura Salluſtius de Sullae uitijs, ceteraq. foeditate reip. & alij ſcriptores in haec conſentiunt, quamuis eloquio multum impari. Cernis tamen, ut opinor, & quiſquis aduerterit, facillime perſpicit colluuiem morum peſſimorum, quo illa ciuitas prolapſa fuerit, ante noſtri ſuperni regis aduentum. Haec enim geſta ſunt, non ſolum antequam Chriſtus in carne praeſens docere coepiſſet, uerum etiam antequam de virgine natus eſſet. Cum igitur tot & tanta mala temporum illorum uel tolerabiliora ſuperius, uel poſt euerſam Carthaginem intoleranda, & horrenda dijs ſuis imputare non audeant, opiniones humanis mentibus, unde talia uitia ſilueſcerent, maligna aſtutia inſerentibus: cur mala praeſentia Chriſto imputant, qui, doctrina ſaluberrima, & falſos ac fallaces deos coli uetat, & iſtas hominum noxias, flagitioſasq. cupiditates diuina auctoritate deteſtans, atq. condemnans, his malis tabeſcenti, ac labenti mundo ubiq. familiam ſuam ſenſim ſubtrahit, qua condat aeternam, & non plauſu uanitatis, ſed iudicio ueritatis, glorioſiſſimam ciuitatem?

Ex M. Fabio Victorino in lib. I. Cic. de Inuentione; & ex Nonio, Cis, i. ultra.

Sallustius, cum de reb. Romanis loqueretur, dixit, prius bella gesta, post pacem *esse fundatam. Res, inquit, Romana plurimum imperio ualuit. Ser. Sulpicio, & M. Marcello cos. omni Gallia* cis *Rhenum, atq. inter mare nostrum, & Oceanum, nisi qua paludib. inuia fuit, perdomita. hic bellum geritur. Deinde* pacem *memorat consecutam. Optimis autem moribus, & maxima concordia egit Romanus populus inter secundum, ac postremum bellum Carthaginiense.*

ibidem.

Ardebat *omnis Hispania citerior.*

EX . AMMIANO . MARCELLINO lib. XV.

Omnes Gallias, nisi quae paludib. inuiae fuere, ut Sallustio docetur auctore, post decennalis belli mutuas clades, Caesar societati nostrae foederib. iunxit aeternis.

EX . FESTO

Obsidium.

Magnis opib. profectis, obsidium *cepit per L. Catilinam legatum.) al. Profectus.*

EX . CARISIO

lib. I. & Seruio in Virg. Aen. lib. I. & IIX. & Prisciano lib. XIV. bis. & Probi Catholicis.

A prin-

A principio urbis ad *bellum* Persi *Macedonicum*.) *hoc est, usq. ad &c. Prisc. l.* XV. *Nam a primordio urbis, ad bellum Persi Macedonicũ.*

ibidem.

Lanij, uinarij.

ibidem.

Torpedinem.) *idest animi, & corporis debilitationem.*

ibidem.

Agreste.) *in animali significatione.*

lib. II.

Sanctus aliter, *& ingenio ualidus.* in Cat. 3. & Iug. 31. 70. 81.

Insanum aliter *sua sententia, atq. aliarum mulierum.*

ibidem.

Vti Lepidus, & Catulus, decretis exercitibus, maturrime *proficiscerentur.*

ibidem.

Recens *scripsi.*) *Asper commentator nunc aduerbium, nunc nomen, esse dicit. potest enim esse temporis.*

ibidem.

Quos inter.

lib. III

Lepidus, paenitens *consilij*.

EX. VICTORINO
in lib. I. Cic. de Inu.
& ex Seruio in Virg. Aen. lib. I.

Sallustius, cum alijs historiograhis singula tradidisset in libro primo historiarum, dat Catoni breuitatem. *Romani generis disertissimus* paucis absoluit. *Fannio uero* breuitatem.

EX. PRISCIANO
lib. V.

Nobis primae dissensiones, uitio humani ingenij, euenere, quod inquies, *atq. indomitum, semper in certamine libertatis, aut gloriae, aut dominationis, agit.) sic & in oratione Philippi*, 87:

lib. VI.

Plebei *tribuniciam potestatem.) pro, Plebis. sic locutus idem Sallustius infra, in oratione Macri*, 91. *& Tacitus lib.* I. *Intercessit, inquit, Haterius Agrippa, tribunus plebei. Liu. l.* 2. *Tribunos plebei cauillans interdum, vt Volerrones uocaret. Vide & Carisium lib.* I.

lib. VII. & ex Seruio in lib. I. Ge.
& ex Probi Catholicis.

Sall. in prosa, lib. I. *historiarum:* *Dubitauit* acie *pars.) pro, Aciei.*

lib. VII.

At inde, nulla munitionis, aut requie *mora, processit ad opidum.) pro, Requiei.*

lib.

lib. IIX. & ex Gellio lib. lib. XV. cap. XIII.
Igitur, uenditis proſcriptorum bonis, aut dilargitis.
ibidem.
Equi, ſine rectorib. exterriti, aut ſaucij, conſternantur.
lib. X
Niſi cum ira belli deſenuiſſet.
ibidem.
Iuſſu Metelli cornicines occanuere.
ibidem.
Domitium proconſulem, ex citeriore Hiſpania, cum omnib. copijs, quas parauerat, arceſsiuit.
ibidem.
Curionem quaeſiuit, *uti adoleſcentior, & populi ſuffragijs integer, aetati concederet Mamerci.*
ibidem.
Nexuit, *catenae modo.*
ibidem.
Neq. ſe recipere, aut inſtruere proelio, quiuere.
lib. XV. bis.
Res populi R. M. Lepido, Catuloq. conſulibus, ac deinde militiae, *& domi geſtas compoſui.) al. Domi, & mil.*
ibidem.
Atq. Seruilius aegrotum Tarenti *collegam prior transgreſſus.*
ibidem.
Ad *Olympum, atq. Phaſelida.) de his urbib. ſic Pedianus in 3. Verr. P. Seruilius bellum in Cili*
cia

cia gessit, deq. ea triumphauit, captis Coryco, Olympo, Phaselide, trib. magnis eius terrae urbibus.

ibidem.

Ad *Cory cum.*

ibidem.

Apud *Lete opidum.*

ibidem.

Repulsus a Lete opido.

ibidem.

Apud *Praeneste locatus.*

ibidem.

Apud *Numantiam.) al. Mutinam.*

ibidem.

Neque, detrusus aliquotiens, *terretur.*

EX . NONIO

Irritare, i. prouocare; & ex Cornelio Frontone in libello de exemplis elocutionum, qui ex hoc Fragmento extrema quattuor uerba recitat.

* *Tunc uero & posci, cum ceteri eiusdem caussae ducem senatus rati, maximo gaudio bellum* irritare.

Metus; & ex Gellio lib. IX. cap. XII

Id *bellum excitabat* metus *Pompeij uictoris, Hiempsalem in regnum restituentis.) hoc est, quod Pompeius metueretur. Ad, A. l. Legendum puto, At.*

Vadum,

Vadum, masc.

Ex mox Stipidius, adueniens cum legionibus, postquam tantas spiras haud facilem pugnantib. * uadum, *cuncta hosti, quam suis, opportuniora uidet.) Est, qui pro Tantas spiras, Hieme aspera, reponat. quo modo locutus idem Sallustius in Iugurtha, 47. Milites mense Ian. ex hibernis in expeditionem euocat. magnis itineribus, hieme aspera, peruenit ad opidum &c.*

Componere, i. redimere.

Quin lenones, & uinarij, lanijque, quorum praeterea uulgus in dies usum habet, pretio composi-ti. *) Quo in loco Fabij Farnesij liber, Compositi pretio.*

Competere, i. rei cuiusque meminisse, aut constanter ualere.

Sic uero, quasi formidine attonitus, neq. animo, neq. auribus, aut lingua, competere.

Furtum, i. insidiae.

Illo profectus, uicos, castellaq. incendere, & fuga cultorum deserta igni uastare, neq. elata, aut * *securissimus metu gentis ad* furta *belli peridonea.) Antiquus liber illustris adolescentis, omniq. uirtute praestantis, Fabij Farnesii, tollit dictionem, Illo; proq. Elata, Elate; pro Securissimus, Fecustissimus, habet. Notare uarietatem uolui, ut ex ea studiosorum iudicia acuantur; quodq. uni non licuit, pluribus, diligenter perscrutando, fortasse aliquando liceat. Seruius in Virgilij Aen. lib.* XI. *haec*

ex

ex Sallustij historijs recitat: Gens ad furta belli per idonea. In Thesauro, ubi haec recitantur, deest verbum, Belli; & pro, Peridonea, legitur, Peridoneae. de improprijs; & ex Gellio lib. x. cap. XXVI

Itaq. Sertorius, leui praesidio relicto in Mauritania, nactus obscuram noctem, aestu secundo, furtim, aut celeritate, uitare proelium in transgressu conatus est.) Sallustius & de ijs, qui nauigassent, & de ipsis nauib. eo uerbo uti uoluit, in quib. gradus non sit desertio. Achilles Statius, eruditissimus uir, legendum putat pro, Aut celeritate, Aut celerirate.

ex ijsdem, ibidem.

* Ac indeq; transgressos omnes recipit modos
* praecepturus a Lusitanis) ex eodem Farnesiano libro, & Gellio, Mons, emendo, in Nonio, non, ut in uulgatis legitur, Modos. Praeterea dictionem, Praecepturus, quae est in Nonio, non probo, neque, quae est in Gellio, Receptus. Praeceptus, libentius legerim, idest ante occupatus. eoq. magis hac in opinione confirmor, quod scriptum diserte uideo in Farnesiano libro, Praecepiūs.

ex ijsdem, ibidem.

Earum aliae, paullulum progressae, nimio simul, & incerto onere, cum pauor corpora agitauerat, deprimebantur.) Emendandus est locus in Nonio, in quo mendose legitur, pro Paullum progressae, nimio simul, & incerto onere, Paullum nimio progressae, interim sicco onere.

Ex

Ex Nonio, de doctorum indagine.

Et ponere ualidam urbem multos dies *restantem pugnando uicit.) al. Deponere. Pugnando cepit, in Catilina, 3:28. & in Iugurtha, 42: Manu cepit, 30: Et Liuius lib. 3. Quem agrum miles pro parte uirili manu cepisset, eum senex quoq. uoce, qua una posset, uindicaret.*

ibidem, Deinsuper.

Sertorius, Parthis turbam orantibus, & nullo, vt in terrore solet, generis, aut imperij discrimine, *per calonum corpora ad medium, quasi* deinsuper, *adstantium manib. in murum attollitur.) hic uideo inesse mendum: nec tamen quid quam elicere potui ex alio Nonij loco, ubi idem fragmentum recitatur, quod sensum mihi afferret satis commodum. In dictione enim,* Discrimen, *idem fragmentum recitans, pro Parthis, Fortis; pro Turbam orantibus, Turba morante, legitur. Aliquando sum suspicatus hoc totum ita esse legendum: Sertorius, portis turba morante, & nullo, ut in t. & c. de quo iudicent eruditi. ego satis habeo locum mutilum ostendere: quia primum beneficium est, deprauata loca corrigere; secundum, indicare: vt, quod uni non licet, multi simul operam nauantes assequantur. Seruius Aen. lib.* IX. *haec ex Sallustio recitat: Sertorius, humeris sublatus, per muros adscendit.* *

EX DIOMEDE
lib. I. cap. IV.

Sensim Metello cornicines occinuere.

EX DONATO.
in Ter. Hec. act. 2. sc. 2. & Phorm. act. 5. sc. 6.

Liberis *eius* auunculus *erat*.

in Phorm. act. 5. sc. 8.

Solis *.uijs*

EX. FRONTONE

Abnuere.

Nihil ob tantam mercedem sibi abnuituros.

Cogo domum te.

Maturauerunt, exercitum bracchium cogere.) *pro Bracchium, uidendum, paullo ne commodius legeretur, Dyrrachium.*

Circumdata hac re illam rem:
& ex Prisciano lib. XV

Occupatusq. collis editissimus apud *Ilerdam, & cum multa opera* circumdata.

Concedere in gratia.

Quorum in gratia pleriq. concesserant.) *in oratione Macri,* 90:

Commoritur illis.

Obuiam ire, & commori *hostibus*.

Doctus illam rem.

Doctus *militiam*.

Decet tibi.

Locum etitiorem, quem uictoribus decebat, *capit.*) *Cum antea suspicatus tantum essem, tenui*

quadam mea coniectura ductus, locum hunc ita legi debere: Locum editiorem, quam &c. nunc nihil dubito, quin mea coniectura uera sit: cum a Seruio quoque in Virgilij Aen. lib. IIX. haec recitari emendate uideam. Sic locutus idem Sallustius in Iugurtha 58. *Locam cepere paulo, quam alij, editiorem. &* 76. *Ea cuncta Romanis ex tenebris, & editiorib. locis, facilia uisu.*

Egressus illam rem; & e Seruio in Virg. Aen. lib. 2.

Gens, raro egressa *fines suos.*

Gnarus illius.

Et muneris eorum Metellus per litteras gnarus.) *Pro, Et muneris, Itineris, libentius reponerem.*

Indignus hac re.

Et indigni *rep.*

Insolitus huius.

Genus, armis ferox, & seruitij insolitum.) *sic in Iugurtha,* 48. *Pars, insolita rerum bellicarum.*

In tempore, ideſt opportune; & ex Donato Phorm. act. 2. sc. 4.

Maximeq. ferocia regis Mithridatis, in tempore *bellaturi.) sic in Iugurtha,* 56. *al. Maxima feroc.*

Maturo hanc rem.

Fugam maturabat.

Medio illius, pro illo medio.

Medio diei.) *sic Virg.* XI. *Ecce fugae medio. &c.*

Pauesco illa re.

Omni strepitu pauescere.

Peritus huius.

Militiae peritus.

Prudens rerum.

Prudens *omnium, quae senatus cen uerat.*

Quietus ab illis.

Quietam *a bellis ciuitatem.*

FRAGMENTA EX. LIB. II. HISTORIARVM SALLVSTII.

EX. CARISIO lib. I. & ex Probi Catholicis.

Virile, ac muliebre secus.) *hoc est, Virilis sexus: quod per omnes casus integra forma declinatur.*

lib. 2.

Noctu diuq. *stationes, & uigilias, tentare.* inCat. 8: xi. 25. in Iug. 40. 47: 50: 62. 74: Dies noctesq. 40. 73:

ibidem.

Obuiam *fuere.) Vbi Asper: Vetuste, aduerbio maluit uti, quam nomine.*

ibidem.

Nam procul, *& diuersis ex regionibus.*

ibidem.

Vespera.

EX. GELLIO lib. x. cap. xx

Nam Sullam consulem, de reditu eius legem *ferentem, ex composito tribunus pl. C. Herennius prohibuerat.* Cn. Pompeij, Magni patris.

EX. MACROBIO lib. III. cap. XIII

At Metellus *in ulteriorem Hispaniam post an*

num regressus, magna gloria, concurrentib. undiq. uirili, & muliebri sexu, per uias, & tecta omnium uisebatur. cum quaestor C. Vrbinus, aliique, cognita uoluntate, eum ad cenam inuitauerant; ultra Romanorum, ac mortalium etiam morem, curabant, exornatis aedib. per aulaea, & insignia, scenisq. ad ostentationem histrionum fabricatis; simul croco sparsa humus, & alia in modum templi celeberrimi. Praeterea, cum sedenti in transenna demissum Victoriae simulacrum cum machinato strepitu tonitruum, coronam ei imponebat: tum uenienti, ture, quasi deo, supplicabatur. Toga picta plerumq. amiculo erat ei accumbenti. Epulae quaesitissimae, neq. per omnem modo prouinciam, sed trans maria, ex Mauritania uolucrum, & ferarum incognita antea plura genera. Quib. ex reb. aliquantam partem gloriae dempserat, maxime apud ueteres, & sanctos uiros, superba illa, grauia, indigna Romano imperio existimantes.

de rep. ordin. 98:

EX. NONIO

Sexus, neutro genere.

At Metellus, in ulteriorem Hispaniam post annum regressus, magna gloria, concurrentib. undiq. uirili, & muliebri sexu, per uias, & tecta omnium uisebatur.) sic autem est legendum; non, ut antea, Concurrentium, Virile, & muliebre sexus, &, Visebantur.

EX.SERVIO
in Virg.Aen.lib.v

Transenna *dimissum Victoriae simulacrum cum machinato strepitu tonitruum coronam capiti imponebat.) idest, extensus funis.*

EX.NONIO

Transenna, non, ut quidam putant, transitus, sed fenestra.

Transenna *demissum Victoriale simulacrum cum machinato strepitu coronam capiti imponebat.*

Demittere, i. desuper mittere.

Cum machinis strepitu demissum *Victoriae simulacrum coronam capiti imponebant.) Haec in antiquo Nonio Farnesiano ex lib.* III. *adducuntur.*

EX.DONATO
in Ter. Phorm.act.I.sc.4.

Sed *Metellus in ulteriore prouincia.*

EX.PRISCIANO
lib.v

Quem ex Mauritania rex Leptasta, *proditionis insimulatum, cum custodib. miserat.*

lib.v.& VI

Inter laeuam moenium, & dextrum flumen Turiam, *quod Valentiam paruo interuallo praeterfluit.) al. Inter laeua moenium, dextrum flumen*

Turia, q. V. p. i. p. Praeterea ex 4. historiarum haec quidam recitant, non secundo. Durium autem, pro Turiam, legerim libentius, ex epistola Cn. Pompeij aqud eundem Sallustium, Ciceronis oratione pro Balbo, & historia; nisi a Probo in Catholicis ex Sallustio haec citari uiderem: Et dextrum flumen Turia: Priscianusq. haec diceret: Masculinum est, quia accusatiuus terminat in Am. nam, si esset neutrum, similis esset accusatiuus nominatiuo.

lib. V. & VI. & ex Donato in Eun. act. 3. sc. I.

Tartessum, Hispaniae ciuitatem, quam nunc Tyrij, mutato nomine, Gaddir habent.) neutro genere. nam, si esset femininum, Gadirem dixisset. al. Gandirum.

lib. VI

Nisi quia flumen Lurda, Tauro monte defluens.) al. Nisi quoniam. &c.

ibidem.

Quia corpore, & lingua, percitum, & inquietem nomine histrionis uix sani Barbuleium appellabant.

ibidem.

Eam deditionem senatus, per nuncios Orestis cognitam, approbat.

ibidem.

Sed ipsi ferunt taurum ex grege, quem prope litora regebat nomine Corsa Ligus mulier.

lib. IIX

At Lucullum regis cura machinata *fames breui fatigabat.) Machinata, passiue dixit.*

lib. x

Quos aduersum multi ex Bithynia uolentes oc currere, falsum filium arguituri *) pro, Arguturi.*

ibidem.

Neq. inermes ex proelio uiros quemquam agnoturum. *) secundum analogiam.*

ibidem.

Argentum mutuum arcessiuit.

ibidem.

Diuersa, uti solet reb. perditis, lacessiuit.

lib. xv.

Audaciter.) *secundum analogiam.*

EX. NONIO

de uocabulorum significationibus;

& ex Isidoro lib. XIV. cap. VII.

Sardinia, in Africo mari, facie *uestigij humani, in Orientem, quam in Occidentem, latior* prominet.

Deturbare, i. deiicere, demouere.

Moenib. deturbat.

Immane, nomen potsium pro aduerbio.

Immane *quantum animi exarsere.) Sic Cic. de Fin. lib.* IV. 142: *Differre inter honestum, & turpe nimium quantum, nescio quid immensum, inter ceteras res nihil omnino interesse.*

Ter. Phorm. act. 4. sc. 3.

CH. *Cedo, quid postulat?*

GE. *Quid? nimium quantum libuit.*

Sic enim emendaui, ex Carisio, lib. 2. cum ante legeretur, Quid? nimium. quantum libuit.

Quinctil. lib. 4. cap. 2. Pecunia, quae nimium quam in animis hominum potest.

Plin. lib XVI. *cap. 36. Immensum quantum praelatis; pro, quammaxime praelatis. Et lib.* XIIX. *cap. 28. Infinitum quantum illo tempore candentes pruinas congelat.*

Gell. lib. XVI. *cap. 6. Nimium quantum audacter. Et lib.* XIIX. *cap. 3. Lingua, atq. facundia nimium quanto praestabilis.*

Ammianus Marcell. lib. XXII. *Insula Pharos Rhodiorum erat obnoxia uectigali. quod cum inde quidam, nimium quantum petituri, uenissent, femina callida, &c.*

Satias, pro satietas.

Hi, saltib. occupatis, externorum agros inuasere, frumentiq. ex inopia graui satias *facta) al. In salt. occ, tum ext. a. i. f. q. e. i. grani* s. *facti.*

Sportae, aut ab sparto, quasi sparteas, aut ab asportando.

E muris canes sportis *demittebant.*

Obsequella, feminino genere.

Ibi. Fimbriana seditione, qui regi per obsequellam *orationis, & maxime odium Sullae, graues, cariq. erant.*

Dicere,

Dicere, i. promittere.

Eodem anno in Macedonia C. Curio principio ueris cum exercitu profectus in Dardaniam, quib. potuit pecunias dictas *coegit.)* sic enim patet legendum esse ex antiquo Farnesiano libro; non, ut in in quibusdam uulgatis libris, Pecunias amplas coegit. Al. C. Curio in principio.

Fiducia, i. audacia; & ex Donato in Ter. Hec. act. 4. sc. 1. & Phorm. act. 1. sc. 4.

Ita fiducia, *quam argumentis, purgatiores dimittunt.)* al. Pugnatores dimittuntur; uel, Purgatiores dimittuntur.

Graue, i. molestum.

Et continetur grauis.

Rumor, i. opinio est.

Ad haec rumorib. *aduersa in prauitatem, secunda in casum, fortunam in temeritatem declinando, corrumpebant.)* id est, si quae aduersa euenerant, prauitatis esse dicebant; si secunda, casus; si uero quid, fortunae caussa, amisisset, temeritatis. Aemil. Prob. in Datam. uita. Namq. eam esse consuetudinem regum, ut casus aduersos hominib. tribuant, secundos fortunae suae.

Saucius, i. uulneratus, non maestus.

Auidisq. ita, promptisq. ducibus, ut Metellus ictu tragulae sauciaretur) hoc loco Nonius hoc fragmentum ex secundo historiarum recitat, ut in uulgatis; ex primo, ut in Farnesiano libro; in

commenta-

commentariolo autem de genere armorum ex tertio. est autem ibi mendum, nisi fallor. nam pro, Auidisq. ita, promptisq. ducibus, Auidissimis, atq. promptis ducibus, legitur.

de improprijs.

Multiq. commeatus interierant *insidijs latronum.) in Nonio Farnesiano, haec ex* I. *historiarum adducuntur.*

de numeris, & casibus.

Ruinaq. pars magna, *suismet, aut proxumorum telis, ceteri uice pecorum obtruncabantur.*

de mutatis coniugationibus.

Dubium, an insula sit, quod Euri, atq. Austri superiactis fluctib. circum lauit.

de genere nauigiorum.

Primo incidit forte super noctem in lenunculo *piscantis.) pro Super, Per, quidam reponunt; pro Lenunculo, Remunculo, ex Gellio lib.* X. *cap.* XXI.

ibidem.

Ad hoc pauca piraticae actuaria *nauigia.*

de genere uestimentorum.

Occurrere duci, & proelium accendere, adeo uti Metello in sagum, *Herculeio in brachium tela uenirent.) al. Vt, pro Vti; & Hirculeio, pro Herculeio. De Herculeio quodam mentio apud Catullum, de nuptijs Iuliae, & Manlij,* LVI. *Eutropius autem lib.* VI. *& epit. Liuij* XC. *&* XCI. *& Orosius lib.* V. *Hirtuleium, Sertorij ducem, nominant.*

Est

Est autem is, qui, Sertorium secutus, tandem caesus est a Q. Metello: cuius mentionem facit & Frontinus in Stratagematis. Quem Catulli locum interpretantes uiri quidam docti, affirmarunt, Arunculeia, non Herculeia, scriptum esse in suo satis antiquo libro: dixeruntq. se potius Aruncana, ab Arunca opido, reposituros. ego uero, non omnino reclamantib. antiquis libris, Aurunceia, scribendum puto. Aurunceiam autem familiam Cottae cognomine usam fuisse, patet & ex C. Caesaris commentariis de bello Gallico, & ex antiquorum lapidum testimonio minime incerto. Quamquam mendose, ut puto, Aurunculeius, in Caesare, legitur: cum Aurunceius scribi debeat.

A Praeneste tertio lapide, extra opidulum, quod uulgo Zagaruolì dicitur, in Ecclesia, allatum ex Nymphaeo, quod sub radice montis fuit, ubi adhuc fons pulcherrimus.

C. AVRVNCEIV.:. COTTA

COLONIS . INCOLIS . HOSPIT... ADVENTORIBVS . SERVISQVE EORVM

LAVATIONEM . EX . SVA . PECVNIA GRATVITAM . IN . PERPETVOM . DEDIT

Interamnae

Interamnae

A V R V N C E I A E
C . F . FELICVLAE
L . PEDVCAEVS
CHARITO
CONIVGI
B . M

Quidam eruditi uiri in Catullo pro, Herculeia, Hercle Iula, reponunt. Quae mihi lectio uehementer probatur, sic, ut nulla alia magis. Quidam in suo Catullo legi affirmant, Iuleia. Achilles Statius, magni uir ingenij, admonitus suo ueteri libro, in quo legitur, Aurunculeia, legendum putat, Auruncleia. Idem, Hirculeia; uel, Herculeia, reponit.

EX . FRONTONE

Atrox huius rei.

Ipse animi atrox.

Afflictus illam rem.

Circumuenti dextra, unde ferrum erat, saxa, aut quid tale, capiti affligebant.

Desiste hac re.

Vt actione desisteret.

Extorris his.

Orbe, patriaq. extorres.) *sic in Iugurtha,* 35:

Extor-

Extorrem patria, domo, inopem, & coopertum miserijs.

Integer illa re.

Copijs integra.

Instruitur huic rei.

Antequam regressus Sertorius instrueret *pugnae suos.*

Imposuit in illam.

Omnia sacrata corpora in ratem imposuisse.

Inferior tibi.

Vt grauis, & nulla arte cuiquam inferior.

Laetus huius rei;

& e Seruio in Virg. Aen. lib. I

Frugum, pabuli, laetus *ager.*

Nimius hac re.

Post, ubi fiducia nimius.

Praeminet.

Omnes, qui circum sunt, praeminent *altitudine millium passuum duorum.*

Promptus illius.

Neq. uirgines nuptum a parentib. mittebantur; sed ipsae belli promptissimos *deligebant.*

Suetus his.

Genus militum, suetum *a pueritia latrocinijs.*

Transmitto illa re.

Suos equites hortatus, uado transmittit.

EX. SERVIO
in Virg. Ge. lib. IV.

In qua crocum *gignitur) genere neutro, secundum artem.*

EX. NONIO

Iter uertit ad Corycum, urbem inclutam, pastuq. nemore, in quo crocum *gignitur.*

EX. DONATO
in Ter. Andr. act. 4. sc. 2.

Ne *illa tauro parita sunt.) pro, Nedum.*

in Adelph. act. 3. sc. 2.

Ictu eorum, qui in flumine ruebant, *necabantur.*

in Phorm. act. 1. sc. 3.

Modestus *ad omnia alia, nisi ad dominationem.) .i. moderatus.*

ibidem.

* *Et Poeni fuerunt aduersus a n c m.*

FRA-

FRAGMENTA
EX. LIB. III. HISTORIARVM SALLVSTII

EX. MACROBIO
lib. I. cap. IV. & ex Carisio lib. I.

Bacchanaliorum. Vulcanaliorum.

EX. CARISIO
lib. 2.

Crispus 3. *Non tu scis, si quas aedes ignis cepit* acri ter, *haud faciles sunt defensu, quin & comburantur proximae. al. Carpit; &, Haud facile.* in Cat. 5: x: 17. 20. 22:

EX. PRISCIANO
lib. VI

Equis, & armis decorib. *cultus.*

ibidem.

Dedecores, *multiq. per terga ab hostib. caedebantur.*

ibidem.

Unus constitit in agro Lucano, gnarus loci, nomine Publipor.) *sic Marcipor, Festus, Plinius lib.* XXXIII. *cap.* I. *& Quinctilianus lib.* I. *cap.* IV. *&, Quinctipor, Varro in epistola ad Fusium apud Nonium, Gargaridiare; et idem apud eundem Edolare; et Festus, qui etiam, Caipor. Quin etiam, si*

Nonio credimus, Varronis liber exstabat, Marcipor, inscriptus. Ignarus consilij, 7. 33: 47: Locorum scientes, 70 75: 76. Scientes belli, 76. Regionum scientissimi, 77: Peritia locorum & militiae, 51: Ignarus loci, 33: 38.:

ibidem.

Male iam assuetum ad omnes uis *controuersiarum) pro, Vires.*

lib. IX

Dein, lenita iam ira, postero die libralib. uerbis permulcti *sunt.*

lib. X

Coniuratione, claudit) *pro, Claudicat.*

ibidem.

Parte consumpta reliqua cadauerum ad diuturnitatem usus sallerent *) Sallerent, dixit, a Sallo, non a Sallio.*

EX. NONIO

Caluitur, dictum est, frustratur, tractum a caluis mimis, quod sint omnib. frustratui; & ex Prisciano lib. IIX- *&* X.

Contra ille, calui ratus. *) pro, Decipi.*

Gliscit, i. congelascit, colligit, crescit, ignescit.

Neq. iam sustineri poterat, immensum aucto mari, & uento gliscente. *) in Iugurtha, 65.*

Munia, i. officia.

Ac tum maxime, uti solet in extremis reb. sibi quisque,

quisque, clarissimum domi recordaui, cunctiq. omnium ordinum munia sequi.) al. Carissimum d. recordari, &c. *

Vitabundus, i. uitans.

Duos quammaximos utres leui tabulae subiecit, quam super omni c opore inuicem tracto pede quas gubernator exsisteret, ea inter molem, quae insulam mari uitabundus *classem hostium ad opidum peruenit.) Tractu pedis, quasi gub. &c. legit Michael Bentinus in suis in Nonium scholijs, accurata in litterarum studio diligentia praeditus. Quo modo postea & in antiquo Fabij Farnesii libro, nobilissimi iuuenis, omniumq. bonarum artium studiosi, scriptum comperi.* * * *

Forum, gen. masc.

Illum nautis forum.

Aptum, i. connexum, colligatum.

Quod ubi frustra tentatum est, socordius ire miles, obrepere non aptis *armis, ut in principio, laxiore agmine.*

Aemulus, i. sectator, imitator; & ex eodem, de numeris, & casibus, Accusat. pro genit.

Sed Pompeius a prima adolescentia sermone fautorum similem fore se credens Alexandro regi, facta, consultaq. *eius quidem* aemulatus *erat.) Est qui pro Quidem, Quaedam, uel Quondam reponat. Cum autem accusatiuum hic nullum uideam, pro genitiuo usurpatum, ut Nonius ait: errorem Nonij putabam; nisi in mentem uenisset, Aemulus,*

pro Aemulatus, reponi posse. itaq. sententia plana erit. Aemulus, inquam, facta, consultaque; pro, Aemulus factorum, consultorumq. sin aliter legas; sententiam Nonij me nondum assequi, libenter fateor.

Graue, i. multum ualde.

Namq. is, praeter solita uitiosis magistratibus, cum per omnem prouinciam, infecunditate biennij proximi, graue *pretium fructib. esset.*

Ingenium, i. natura.

Castrisq. collatis, pugna tamen, ingenio *loci, prohibebatur.*

Optare, i. eligere.

* *Atq. eum cupio laudatum, accensum, quae praemiorum spes, quib. cum optauisset, ire iubet.) al. Atq. cupio &c. accensumq. &c. spe, &c. Farnesianus liber, Iuuet, pro Iubet.*

Tamen, i. tandem.

Nam, qui enare conati fuerant, icti saepe ferramentis nauium, tamen *aut uulnerati a suis, aut afflicti undarum ui, multato foede corpore, postremo periere.) Fronto in Afflictus illam rem, ex Sallustij historijs citat,* Afflicti *alueos undarum, maleato corpore interibant.*

de improprijs.

Ac statim fugitiui, contra praeceptum ducis, rapere adstuprum uirgines, *matronasque. Haec ex quarto adducuntur in Farnesiano libro vide Catull.* LVI.

de mutata declinatione.

Nam terna tunc erat, & ſublima *nebula caelum obſcurabat.*) al. *Nam taetra tunc &c.* *

de genere nauigiorum.

Et forte in nauigando cohors una, grandi faſelo *uecta, a ceteris deerrauit, mariq. placido a duob. praedonum* myoparonib. *circumuenta.*

de genere ueſtimentorum.

Et eodem tempore Lentulus duplici acie locum editum multo ſanguine ſuorum defenſus poſtquam ex ſarcinis paludamenta *adſtari, & delectae cohortes intelligi coepere.*

de genere armorum.

Quarum una epiſtola forte cum ſeruo nacti praedatores Valeriani, ſcorpionem *in caſtra miſere.*

ibidem.

At Oppius, poſtquam orans nihil proficiebat, timide ueſte tectum pugionem *expedire conatus, a Cotta, Vulſcioq. impeditur.*

ibidem.

Saxaq. ingentia, & axe iunctae trabes per pronum incitabantur, axibusq. eminebant in modum ericij *militaris ueruta binum pedum.) vide fragmentum, ex libro incerto hiſtoriarum, apud Seruium Aen. IX. Ericium, bellica machina. Caeſ. lib. 3. de bel. ci. 194:*

EX. FRONTONE

Ago illam rem.

Amittendum morem hunc, quem agitis.

Dubius huius.

Dubius *consilij.) sic lib. sequenti, Consilij* aeger; *&*, Anxius *animi, atq. incertus, apud Frontonem.*

Egressus illam rem.

* *Posq.* egressus *angustias.) Fortasse, Postquam, legendum; uel, Postque.*

Fine illius rei.

Fine *inguinum ingrediuntur mare.*

Firmatus illius rei.

Ad Cyzicum perrexit, firmatus *animi.) sic lib. sequenti, apud Frontonem,* Territos *animi firmauit. & in Catilina,* 17. *Igitur, confirmato animo. &c.*

Genitus illi rei facundae; & ex Asconio in Verr. III

M. Antonius, *perdundae pecuniae* genitus, *uacuusq. a curis nisi instantibus.*

Gratiam illius criminis facio.*) Illi, legendum puto.*

Post reditum eorum, quib. senatus belli Lepidiani gratiam fecerat.

Incumbit illam rem.

Vt sustinere corpora pleriq. nequeuntes, arma sua quisquis instans incumbere*) Seruius in Virg. Aen. lib.* IX. *haec ex Sallustij historijs recitat: Fessi, arma sua quisq.* stantes *incumbere.*

Ingens illius rei.

Ingens *ipſe uirium, atq. animi*.

Inſiſto in illo loco.

Locum nullum, niſi quo armati inſtitiſſent.

Kaptus hoc.

Octauium mitem, *&* Kaptum pedibus) *Mitem, poteſt ferri: Militem, tamen, uel, Ditem, libentius legerem. ſic in Catilina, 27. Pedibus aeger*.

Succeſsit illum.

Muros ſucceſſerant.

EX. SERVIO

in Virg. Ge. lib. 2.

Quis a Sertorio triplices inſidiae *per idoneos ſaltus poſitae erant.) al. Quia Sert. &c. Sic, Triplicib. ſubſidijs, in Iugurtha, 53.*

Aen lib. 1.

Igitur diſcubuere, Sertorius inferior in medio, *ſuper eum Tuſcius Fabius Hiſpanienſis ſenator; ex proſcriptis, in ſummo Antonius, & infra ſcriba Sertorij Verſius; & alter ſcriba Maecenas in imo, medius inter Tarquinium, & Domum Perpenna.) Antiquus liber Cardinalis optimi, omniq. laude cumulati, Rainutij Farneſii, pro, Tuſcius, habet, Lucius: (Lucij autem Fabij Hiſp. mentio eſt in antiquo nummo argenteo apud eundem Cardinalem.) pro, Tarquinium, Tarquitium: pro Domum; uel, ut alibi impreſſum, Deatium, Domi-*

num, quo modo & apud Nonium legitur, haec eadem recitantem in uerbo, Dominus; quod ipse, ibidem subiungens, Conuiuij exhibitor, interpretatur. Verum apud Nonium pro, Alter scriba Maecenas, Alteri scribam & coenas, mendose legitur. Praeterea in antiquo illo libro Farnesiano pro Perpenna, Perpernam scriptum comperi. Et a Perperna conuiuium illud, quo Sertorius inuitatus a coniuratis interemptus est, Plutarchus datum esse ostendit. De conuiuarum autem numero vide quae dixi in illum locum Horatij, sat. vlt. lib. 2.

-secutis omnib. imis.

Isid. l. xx. c. ii. Varro de vita P. R. Viri discumbere coeperunt, mulieres sedere: quia turpis uisus est in muliere accubitus.

Antiquus liber Bibliothecae Caesenatis, pro Tuscius, habet, Tutius; pro, Domum Perpenna, Domitium Perpennam. Et liber Bartholomaei Rauerij Caesenatis, amicissimi mei, & bonar. artium perstudiosi, pro, Tuscius Fabius, habet, T. Fabius; praeterea tollit dictionem, Scriba; & pro Domum, Denatium, habet.

FRA-

FRAGMENTA
EX. LIB. IV. HISTORIARVM SALLVSTII

EX. FESTO
Sublicium.

Sallustius libro qu * *ne inrumiendi p.* * ſublicib. *cauata* * *ſent.*

Tabest

Qui quidem mos, ut "tabes, *in urbem coniectus.* in Cat. 14: & in Iug. 45:

EX. GELLIO
lib. XIIX. ca. p. IV

At Cn. Lentulus, patriciae gentis, collega eius, cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum ſto lidior, *an* uanior, *legem de pecunia, quam Sulla emptorib. bonorum remiſerat, exigenda promulgauit.*

EX. SERVIO
in Virg. Aen. lib. XI

Et ſequebantur equites cataphracti.*) In Theſauro, ubi haec recitantur, pro Equites, Milites, legitur.*

EX. CARISIO
lib. I.

& ex Seruio ibidem.

Caſtella, cuſtodias *theſaurorum in deditionem ac-*

ciperentur.) pro, Custodiae. & ita etiam Asper intelligit. licet alij accusatium uelint. sed emendatius, Custodiae.

EX DIOMEDE
lib. I. cap. IV

Reliqua cadauera salita.

EX. PROBO
in Catholicis.

Hoc Naphtas, huius Naphtae.) genus olei, cedro similis.

EX. PRISCIANO
lib. VI
& ex Nonio, Madore, i. infusione.

Quasi par in opido festinatio, & ingens terror erat, ne ex latere noua munimenta madore infirmarentur. nam moenia opidi stagnabant redundantib. cloacis aduerso aestu maris.) Infirmantur, in Prisciano. In antiquo Nonio Farnesiano, haec ex 3. adducuntur. Et pro, Munimenta, Monimenta legitur; pro, Moenia, Omĩa.

ex eodem Prisciano
lib. VI

Namq. primum Iasonem, nouo itinere maris, Aeetae hospitis domum uiolasse.

lib. IIX

Amissumq. asfideri sine proelijs audiebat.

lib. IX.

Implicatae *rates ministeria prohibebant*.

lib. IX. & X.

Omnes, quibus, senecto *corpore, animus militaris erat.) Omnis, Priscianus in* X.

lib. X.

Igitur legiones, pridie in monte positas, arcessiuit.

lib. XIV

Si nihil ante aduentum suum inter plebem, & patres, conuenisset, coram *se daturum operam*.

EX . NONIO

Demoliri, i. diruere.

Pluteos rescindit, ac munitiones demolitur, *locoq. summo potitur*.

Gnaritas, i. scientia.

Diuersa, uti solet, reb. perditis capessiuit. namq. alij, fiducia gnaritatis *locorum, occultam fugam, sparsi globis, eruptionem tentauere*.

Volentia, idest quae uellent, a uoluntate.

Multisq. suspicionib. uolentia *plebi facturus habebatur.) Sic Tacitus lib.* XV. *Haec, atq. talia plebi uolentia fuere. Et lib.* 18. *Muciano uolentia scripsere*.

Laxitas, i. laxitudo.

Simul eos, & cunctos iam inclinatos laxitas, *& loci * plures cohortes, atq. omnes, ut in secunda re pariter acre inuadunt*.

Com-

Componere, i. coniungere.

Suspectusq. fuit. incertum uero, ac per negligentiam, societatem praedare cum latronib. compossuisset*) Bentinus, Praedam ue; Farnesianus liber, Praedarum.*

Comparare, i. componere, machinari.

Eos, qui hoc malum publicum clandestinis consilijs comparauerunt.

Contentio, i. perseuerantia, elatio.

Rursus, iumenta nacti, ad opidum ire contendunt.

Hiare, i. aperire.

Atq. hiauit *humus multa uasta, & profunda.*

Inuitare, i. delectari.

**Et uersi postero die, multoq. properantes deseruerant, in castris nacti, cum se ibi cibo, uinoq. laeti* inuitarent. *) Quidam pro, Et uersi, reponit Vniuersi. mihi uero ne sic quidem sententia satisfacit.*

Patibulum.

In queis notissimus quisque, aut malo dependens uerberabatur, aut immutilato corpore improbi patibulo *eminens affigebatur.) alij, Nouissimus. al. haec ex 3. adducuntur.*

de mutata declinatione.

Curio, Volcanaliorum *die ibidem moratus.*

ibidem.

Cum interim, lumine etiam tum incerto, duae Galliae *mulieres, conuentum uitantes, ad menstrua soluenda montem adscendunt.) sic in Iugurtha, 39: Obscuro etiam tum lumine.*

de

de genere nauigiorum.

Eum, atq. Metrophanem senatus magna industria perquirebat, cum per tot scaphas, *quas ad ostia cum paucis fidis percunctatum miserant.) Carisius lib. 1. Ostia, Sallustius frequenter, plurali numero; idest, urbium. al. Fides. male. Haec. ex 3. adducuntur in Farnesiano libro.*

ibidem.

Quammaximis itinerib. per regnum Ariobarzani contendit ad Euphratem, qua in parte Cappadocia ab Armenia disiungitur: &, quamquam ad id naues codicariae, *occulte per hiemem fabricatae, aderant. &c.*

de genere armorum.

Hi, locorum perignari, & soliti nectere ex uiminib. uasa agrestia, ibi tum, quod inopia scutorum fuere, ad eam arcem se quisq. in formam parmae e*questris armabat.) Quidam pro, Fuere, Fecerat, reponit; pro, Arcem, Artem. Farnesianus liber, Fuere, ad eas arces se quisq. &c.*

ibidem.

Qui praegrediebantur equites cataphracti *ferrea omni specie) Bentinus, et Farnesianus liber, Praetergrediebantur.*

EX. FRONTONE

Auidus illius rei.

*Auidior *modo properandi factus.* in Iug. 46. 571: 59. 74.

Aeger illius.

Consilij aeger.

Altum

Altum pedes tot.

* Clausi *lateribus pedem.) Fortasse legendum*, Alti *l. p.*

Anxius illius rei.

Anxius *animi, atq. incertus.*

Cultorem sui.

Collegam minorem, & sui cultorem *exspectans.*

Digredior illum locum.

Exercitum dimisit, ut primum alpes degressus est.

Exterritus ullius rei.

in Cat.8.& in ep. Mithridatis, l.4.hist.94. *Tetrarchas, regesq.* territos *animi firmauit.) lege, Firmauit. uide fragmentum libri superioris, apud eundem Frontonem.*

Emergit se.

Ubi se laniata nauigia fundo emergunt.

Exorsus orationem.

Magna exorsus *orationem*.

In medium, pro in commune.

Dissidere inter se coepere, neq. in mediũ *consultare.*

Nimius illius.

Impotens, & nimius *animi est.*

Par hac.

Scalas pares *moenium altitudine.*

Patet tot pedibus.

Ad Siciliam uergens, faucib. non amplius patet *millib.* V. *&* XXX.

Propinquat illam rem.

Tum uero Bithyni, propinquantes *iam amnem Tartanium.*

FRA-

FRAGMENTA EX. LIB. V. HISTORIARVM SALLVSTII

EX. PRISCIANO

lib. VI

Daedalum, ex Sicilia profectum, quo Minonis *iram, atq. opes, fugerat.) uide fragmentum libri incerti, apud Seruium in librum Ge. I. Al. D. e. S. p, q. M. f. i, a. o.*

lib. XIIX

At Lucilius, audito *Marcium Regem proconsulem per Lycaoniam cum trib. legionib. in Ciliciam* tendere.

ibidem.

Legiones Valerianae comperto, *lege Gabinia* * *Bithyniam, & Pontum consuli datam*, missos esse.

ibidem.

Saepe celebritatem nominis intelligo timentem.) *pro, Timere. al. S. c. n. te lego timentem.*

ibidem.

Video ingentia dona quaesitum ire properantem.) *pro, Properare. al. Quaesita Graeciae pr.*

EX. NONIO

Mercatis, pro mercantibus.

Ceteri negotia sequebantur familiaria legatorum;

aut

aut tribunorum, & pars sua commeatib. mercatis. *) al. in Farnesiano libro, Mercatibus, pro Mercantibus; &, Famuliaria, pro, Familiaria.*

EX. FRONTONE

Auersor illum.

Regem auersabatur.

Euenit in illo.

Nam, si in Pompeio quid humani euenisset.

Frater illi.

Et uxori *eius* frater *erat.) uide frag. lib.* 1. *apud Donatum in Ter. Hec act.* 2. *sc.* 2. *& Phorm. act.* 5. *sc.* 6.

EX. SERVIO

in Virg. Aen. lib. 1. & 3.

Caput aperire *solitus.) id est, nudare, & ostendere. Afranius, Epistola, apud Nonium: Quis tu es, uentoso in loco, soleatus, intempesta noctu, sub diuo, aperto capite, silicem cum findat* gelus? *Plinius lib.* 28. *cap.* 6. *Capita aperiri adspectu magistratuum, non uenerationis caussa maiores iussere, sed, ut, Varro auctor est, ualetudinis; quo firmiora consuetudine ea fierent. Macrobius lib.* 3. *Custoditur, ut omnes, aperto capite, sacra faciant. hoc fit, ne quis in aede Dei habitum eius imitetur. nam ibi operto ipse capite est. Varro Eumenidibus, apud Nonium, de improprijs, Capite operto esse iubet, ante lucem suscitat,* frigore torret,

ret, uenatum eijcit, ieiunio uellicem. Quo in loco Farneſianus liber, Aperto, habet, non, Operto. De hoc more uidendus & Plutarchus in Sulla. Contra, Operire caput, apud Plautum, in Poenulo: Operire capita ne nos leno uiderit. Et apud Ciceronem, de Senectute. Nullo imbre, nullo frigore, adduci, ut capite operto ſit. &c.

EX. NONIO

Apertum, i. nudatum.

Quib. de cauſſis Sullam in uictoria dictatorem ſibi equo deſcendere, ſurgere de ſella, caput aperire *ſolitum.*

Surgere, i. erigi.

ella ſurgere, *caput aperire ſolitum.*

EX. FRONTONE

Aſſurgo illi.

Sullam dictatorem uni ſibi deſcendere equo, aſſurge *re ſella, caput aperire ſolitum.*

EX. LIB. VI

*

Ex hoc libro nihil exſtat.

*

EX. LIB. VII

*

Ex hoc libro nihil exſtat.

*

EX. LIB. IIX

*

Ex hoc libro nihil exſtat.

*

EX.LIB.IX

EX.NONIO
de numeris & casibus.

Cuius duas insulas propinquas inter se, & decem stadium *procul a Gadibus, satis constabat suopte ingenio alimenta mortalib. gignere.) In Farnesiano libro haec ex* XI.*adducuntur. Praeterea in eodem libro, verbum, Stadium, non legitur.*

Vltra nonum librum Sallustij fragmenta nulla reperimus.

*

V IN-

INCERTA. SALLVSTII EX. D. AVGVSTINO

de Ciu. Dei l. 2. c. 21

A Graccho *seditiones graues ortae.*

EX. LACTANTIO
lib. I. cap. XXI

Hanc totam opinionem, quasi a poetis fictam, Sallustius respuit: uoluitq. ingeniose interpretari, cur altores Iouis dicantur Curetes *fuisse: & sic ait: Quia principes intelligendi diuina fuerunt, uetustatem ut cetera in manus componentes, altores Iouis celebrauisse. Quantum errauerit homo eruditus, iam res ipsa declarat. si enim &c.*

lib. VI. cap. XIIX. & ex Nonio, Rabula; & Quinctil. lib. XII. c. IX.

Caninam *facundiam, sicut Sallustius ab Appio dictum refert, exercuit.) D. Hieronymus in epistola ad Rusticum monachum, de uiuendi forma: Qui pauperes sunt, & tenui substantiola, uidenturq. sibi scioli: pomparum ferculis similes procedunt in publicum, ut caninam exerceant facundiam.*

EX. SVETONIO
de clar. gramm.
cap. XIV. de Lenaeo.

Pompeius, *oris improbi, animo inuerecundo.*

EX.

EX. QVINCTILIANO
lib. IIX. cap. III

*Patrare bellum. in Iug. 39: 64

ibidem; & ex Carisio 4.

*Ductare exercitus. in Cat. 5. 7. in Iug. 47: 62.

ibidem.

Mithridates, corpore ingenti perinde armatus.

lib. IIX. cap. VI

Ad requisita naturae.

lib. IX. cap. III

Non paeniturum,) *non acturo paenitentiam*.

Visuros) *ad uidendum*.

Vulgus amat fieri.) *in Iug. 46. Sumptum ex Thucydidi lib. 2. Plautus uero Condalio apud Varronem de .Lat. l. VI. Tam crepusculo, ut ament lampadas accendere*.

EX. VICTORINO
in lib. I. Cic. de Inu.

* *Tyrannumq. & Cinnam appellantes.*

EX. GELLIO
lib. I. cap. XV. & ex Quinctiliano l. IV. c. 2. & ex D. Hieronymo aduersus Heluidium, de perpetua uirginitate B. Mariae

M. Atilius Palicanus, humili loco, Picens, loquax magis, quam facundus.) *Sumptum ex Eupolide, ait Gellius*: Λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν.

lib. 2. cap. XXVII.

Sallustius, de Sertorio duce, in historijs ita scripsit. Magna gloria tribunus mil. in Hispania T. Didius imperator, magno usu, bello Marsico, paratu militum & armorum fuit, multaq. tum ductu eius, quae rapta primo per ignobilitatem, deinde per inuidiam scriptorum celebrata sunt: quae eminus faciem suam ostentabant, aliquot diuersis cicatricibus, & effosso oculo. quo ille dehonestamento corporis maxime laetabatur: neq. illis anxius, quia reliqua gloriosius retinebat.) sic in Catilina, 28. Aduersis uulneribus. & in Iugurtha, 69: Cicatrices, aduerso corpore. & Cicero, Cicatrices, aduerso corpore exceptas, ostendere. Et Q. Curtius IX. *Multis aduerso corpore uulnerib. acceptis. Demosthenis uerba grauia, atq. illustria, de rege Philippo:* Εώρων δὲ αὐτὸν Φίλιππον πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ ἀγών, ὑπὲρ ἀρχῆς, καὶ δυναστείας, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομένον, τὴν κλεῖν κατεαγότα, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον, πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον, ὥστε τὸ λοιπὸν μετὰ τιμῆς, καὶ δόξης ζῆν.

EX. DONATO

in Ter. Eun. act. 3. sc. 2.

Haec (idest cicatrices) sunt uirtutis insignia: dehonestamento tamen esse corpori, maxime laetabatur.

ex Gellio, lib. IX cap. XII.

Postquam, remoto metu *Punico, simultates exercere uacuum fuit.* in Iug. 71. dempto metu, 91. i Cat. 4. 21.

lib. X. cap, VII

Proxima magnitudine Nihil est Istrum *flumen.) in Europa fluit.*

lib. X. cap. 21.

Nouissimus.

EX. SENECA

lib. XX. ep. CXV

Exercitum argento fecit) *idest, pecunia parauit. hoc Arruntius amare coepit. posuit illud omnib. paginis.* in Iug. 69.

ibidem.

Fugam *nostris* fecere. in Iug. 54.

ibidem.

Hiero, rex Syracusanorum, bellum fecit.

ibidem.

Quae audita *Panhormitanos* dedere *Romanis* fecere.) *Graece locutus; ut ad Cassium Cicero, fam. lib.* XV *ep.* 18. *Itaque, inquit, facio me alias res agere. Et lib. 2. de legibus,* 196. *Musica namq. & incitat languentes, & languere facit excitatos. sic enim est legendum, ex antiquis libris, in quibus, Languẽ facit, legitur; non, ut in uulgatis, Languefacit. Et in Lucullo, 24: Erant, qui illum gloriae caussa facerent sperare, etiam fore, ut ij, qui sequerentur, Antiochij uocarentur. Et Acad. l. 2:* in Iug. 71.

35: *Facias esse ei locum. sic enim emendat pater in scholijs suis, non, ut in uulgatis, Facile, ex antiquo libro. Et de Fin. l. IV. 127. Argumenti ratione conclusi, caput esse faciũt ea, quae perspicua ducunt. Et de nat. de. l. 1. 8. Plato facit mundum aedificari a Deo. Et 3. 78. Herculem Homerus conueniri apud inferos facit ab Vlysse. Et in libro, qui Ciceronis nomine inscribitur, de opt. gen. Or. Isocratem Plato in Phaedro laudari fecit a Socrate. Varro quoq. de re rust. lib. 3. cap. 4. Sextertiũ enim L X Fircellina excandere me fecerũt cupiditate. Quem Varronis locum ab ijs uideo corruptum, qui Latini sermonis proprietatem, quae latissime patet ignorarunt.*

Et Caecilius apud Gellium lib. 2. cap. 23.

SENEX. *Is demum miser est, qui aerumnam suam nequit*
Occultare. MA. Ferre ita me uxor forma, & factis facit.
Si taceam, tamen indicum est; quae, nisi dotem, omnia,
Quae nolis, habet: qui sapit, de me discet, qui, quasi
Ab hoste captus, libere seruio, salue urbe, atq. arce.
mihi *Quae nihil quidquam placet, eo priuatum. Vin' me seruatum.*
Dum eius mortem inhio, egomet uiuo, mortuus.
Inter uiuos. ea me clam se cum mea ancilla ait

Consuetum:

Consuetum: id me arguit: ita plorando, orando,
Instando, atq. obiurgando me obtudit, uti eam
Venumdarem: nunc credo inter suas aequales,
*Et cognatas, sermonem serit. Quae * nostrum fuit* nostrarum
Integra aetatula, quae hoc itidem a uiro
Impetrari suo, quod ego anus modo
Effeci, pellice ut meum priuarem uirum.
*Haec erũ * cõcilia hodie: differor sermone miser.* consilia

Et apud eundem Sedigitus, lib. XV. *cap.* XXIV.
*Multos incertos certare hanc rem * uidimus,* uidemus, Fuluij Vrsini liber.
Palmam poetae comico cui deferant:
Eum, me iudice, errorem dissoluam tibi:
*Ut, contra si quis sentiat, * nil sentiat.* nihil
Caecilio palmam statuo de comico;
Plautus secundus facile exsuperat ceteros;
Dein Naeuius qui seruet, pretio in tertio est;
** Si quid quarto detur, dabitur Licinio;* si erit, quod Qu. F. I.
Post insequi Linium facio Atilium;
In sexto consequitur hos Terentius;
Turpilius septimum, Trabea octauum, obtinet;
Nono loco esse facile facio Luscium;
Decimum addo, antiquitatis caussa, Ennium.

Et Lucretius lib. V. *-ignes,*
Qui faciant solem certa desurgere parte.

Et Virgilius lib. II.
Qui nati coram me cernere letum
Fecisti. -

Et Tibullus lib. I. *eleg.* 2.
Securum in tenebris me facit esse Venus:

Et in obſceno carmine, epigr. XXXI.

Collatas ſibi quae, ſuisq. membris,
Formicas facit altiles uideri.

& epigr. LV.

Quae me terribilem facit uideri.

Et Nemeſianus Cynegeticon.

Obuia Calliope facies inſiſtere prato
Complacito, rudib. qua luceat orbita ſulcis.

Macrobius quoq. lib. I.

Menſe, inquit, Martio mercedes exſoluebant magiſtris; quas completus annus deberi fecit. Genus loquendi, a Graecis ſumptum. dixit enim Demoſthenes in oratione περὶ τοῦ στεφάνου: Τοῦτο τὸ ψήφισμα τὸν τότε περιστάντα τῇ πόλει κίνδυνον παρελθεῖν ἐποίησεν, ὥσπερ νέφος. *Et Plato in Cratylo:* Ποιήσειεν ἂν ὁμολογεῖν, καὶ λέγειν. *Iſocrates quoq. in Euagora,* Πολλοὺς, *inquit,* τῶν βασιλέων ποιήσεις τούτων τῶν διατριβῶν ἐπιθυμεῖν. *&* ἐν τῷ περὶ εἰρήνης: Αὐτοὶ πεποιήκατε τοὺς ῥήτορας μελετᾶν. *Sic & in antiqua inſcriptio, quae adhuc Alliſis exſtat, his uerbis.*

L. FADIO. PIERO. II. VIRO
MVNIFICENTISSIMO. CIVI
QVI. OB. HONOREM. DECVR
EODEM. ANNO. QVO. FACTVS. EST
GLAD. PARIA. XXX. ET. VENATION
BESTIAR. AFRICANAR. ET. POST
PAVCOS. MENSES. DVVM VIRAT
SVO. ACCEPTIS. A. REP. HS. XMX. N. VENAT
PLENAS. ET. GLADIATORVM. PARIA. XX
EDIDIT. ITEM. POST. ANNVM. LVDOS
SCAENICOR. P. S. F. AGI
L. D. D. D

ibidem.

Aquis hiemantibus.) *Arruntius non desinit omnib. locis hoc uerbum insulcire.*

ibidem.

Inter arma ciuilia aequi boni famas *petit.) Arruntius non temperauit, quin primo statim libro poneret.*

de beneficijs lib. IV. cap. I

Ex omnibus, quae tractauimus, Aebuti Liberalis, potest uideri nihil tam necessarium, aut magis, vt ait Sallustius, cum cura dictum, *quam quod in manib. est.*

nat. quaest. lib. VII. cap. IIX

Turbinum motus uagus est, & disiectus, & vi Sallustij uerbis utar, uerticosus; *cometarum autem compositus, & destinatum iter carpens.*

EX . ISIDORO

lib. IX. cap. III

*Quo cupidius in ore ducis sese quisq. bonum.) non dixit, In ore consulis.

lib. XI. cap. I

Simulans sibi aluum purgari. in Seruio, haec eadem recitante, lib. Aen. 2. Simulans aluum purgare, legitur.

lib. XIII. cap. XXI

Sallustius, auctor certissimus, asserit, Tigrim, et Euphratem uno fonte manare in Armenia, qui, per diuersa euntes, longius diuiduntur, spatio medio derelicto multorum millium. quae tamen terra, quae ab ipsis ambitur, Mesopotamia dicitur.) Vibius quoq. Sequester in lib. de Flum. haec eadē recitans, sic ait: Sallustius, auctor certissimus, asserit, tam Tigris, quam Euphratis in Armenia fontes monstrari. Eadem recitat & D. Hieronymus, de locis Hebraicis.

lib. XIII. cap. XIIX

& e Seruio in Virg. lib. III

Italiae olim Siciliam coniunctam fuisse: &, dum esset una tellus, medium spatium aut per humiditatem abruptum est aquis, aut per angustiam scissum, & inde Rhegium nominatum, quia Graece abruptum hoc nomine nuncupatur.) in Seruio: Aut humiditate &c. aut propter angustiam. &c.

lib. XIV. cap. VI

Sallustius dicit, Italiae coniunctam fuisse Siciliam, sed medium spatium, impetu maris, diuisum, &

per angustiam scissum.

lib. XIV. cap. I
& ex Seruio in Virg. Ge. 2.

Venti per caua terrae praecipitati : *rupti aliquot montes : tumuliq. sedere) Verba Seruij uidentur indicare, legendum, Citati, non Praecipitati. dixit enim haec : Variae sunt opiniones. nam alij dicunt, Ventum esse in concauis terrae: qui motus etiam terram mouet. &c. A quo non uidetur dissentire Isidorus, cuius haec sunt : Terrae motum alij dicunt uentum esse in concauis eius; qui motus eam mouet.*

lib. XIV. cap. VII
& ex Seruio in Virg. Aen. lib. III

Pelorum, *promontorium Siciliae, respiciens Aquilonem, secundum Sallustium dictum a gubernatore Hannibalis illic sepulto, qui fuerat occisus per ignorantiam regis, cum se eius dolo crederet esse deceptum.*

lib. XIIX cap. 2.
& ex Seruio in Virg. Aen. lib. XI

Sallustius duces laudat, qui uictoriam incruentato exercitu reportauerunt.) in Seruio, Incruento exercitu deportarunt. Exercitu incruento, in Iug. 73.

ibidem.

Hostes oppressi, *aut* dilapsi, *forent.*

lib. XIX. cap. XXIII.

Germani intectum rhenonib. *corpus tegunt.) Seruius*

uius in Virg. Ge. lib. III*. ex Sallustio haec recitat: Vestes de pellib.* rhenones *uocantur.*

lib. XIX. cap. XXIV.

Togam paludamento mutauit.

EX PRISCIANO

lib. XIV.

Communem habitum transgressus.) *pro, supergressus.*

ibidem.

Vbi multa nefande casus super *ausi, atq. passi.*

lib. XIIX.

In hunc *modum disseruit) pro, Hoc modo. Vide in Iugurtha, 67: Ex Graeco conuersum.*

EX NONIO

de mutata declinatione.

Exaudiriq. sonus Bacchanaliorum.

Proximum *dicebant* ueteres, *non solum adhaerens, & adiunctum, uerum etiam longe remotum, si tamen inter duo discreta nihil medium extitisset.* Virg. Aen. lib. V.

Proximus *huic, longo sed* proximus *interuallo Insequitur Salius.* Ita & Sallustius in situ Ponti, *de promontoriis Paphlagonum, & quod* κριȣ̃ μέτωπον *appellauit, posuit.*

EX. CARISIO

lib. I.

De pecore.

ibidem.

Merces) *nominatiuo casu, pro merx.* inCat. 9. 16.

ibidem.

& ex Seruio in Virg. Ge. lib. III.

& ex Martiano l. 3. Rei gram.

de Analogia.

Coria, recens *detracta, quasi* glutino *adolescebant.) in Seruio, Veluti glut. &c. legitur.*

ibidem.

De insidia *prima*.

ibidem.

Necessitudo.) *pro, necessitas.*

ibidem.

Saguntium.

lib. II

Parare, arcere, facere, adire.) *pro, Parabant, Arcebant, Faciebant, Adibant.*

ibidem.

*Sallustius lib. * Fecit, vt nuncijs* confestim *lugubribus.) ubi Statilius Maximus, Ordine, inquit, & sine intermissione.*

ibidem.

Rumore primo.) *ubi Asper, Non est, inquit, nomen, sed aduerbium; vt illud, Obstipuit primo adspectu Sidonia Dido.* Aen. lib. I.

EX. MARTIANO
lib.v. Rhetoricae, de Pedibus.

Tota autem insula modica, & cultib. inanis est.

EX. FRONTONE
Citius, siue celerius.

Illi tertio mense peruenere in Pontum, multo cele-rius *spe Mithridatis.) Sic locutus Caesar de bel. Gall.* 21: *& Hirtius de bello Alex.* 236: *Amplius opinione,* 54: *Asperius opinione,*68.

Motus ab illo loco.

Neq. me diuersa pars in ciuilib. armis mouit *a uero.*

Immodicus huius.

Sic immodicus *animi.*

Inops illius rei.

Agitandi inops.

Pertinens in illum.

Vnde pons, in opidum pertinens, *explicatur.*

EX. ACRONE
& Porphyrione,
in Horatij od. 24. lib. III.

Scythae *Nomades tenent, in quib. plaustra sedes sunt.*

EX. ACRONE
in Horatij Art. Poet.

Sallustius in historijs nomen Danubium *habet.*

EX. DONATO

in Ter. Andr. act. 1. sc. 1.

A:q. edita undique, trib. tamen *cum muris, & magnis curribus.*

act. i. sc. 2.

Haud *impigre,* neq. *inultus occiditur.*

act. 2. sc. 1.

Sed *Metellus in uulnere.) pro atque, eccum.*

act. 2. sc. 2.

Ergo senati *decreto seruiendum ne sit.*

act. 5. sc. 4.

Insolens *uera accipiendi.) insolitus, insuetus.*

ibidem.

Et ei uoce magna uehementer gratulabantur.

in Eun. act. i. sc. 2.

Cui nisi pariter *obuiam iretur.) i. similiter.*

ibidem, & act. 2. sc. 3.

Nihil socordia claudebat.

act. 3. sc. 2.

Quae pacta in conuentione *non praestitissent.*

ibidem.

Cuius ad uerba uoluntate, colloquio *militib. permisso, corruptio facta paucorum, & exercitus Sullae datus est.*

act. 4. sc. 3.

Festinantib. *in summa inopia patribus.*

act. 4. sc. 7.

Ne qua contumelia, *&c.*

ibidem.
Et in proelijs actu promptus.) *forte, Manu pr.*
act.5.sc.2.
Vt tanta repente mutatio non sine deo *uideretur.*
act.5.sc.6.
Inde ortus sermo, percunctantib. vtrimque, Satin' salue, *quam grati ducib. suis, quantis familiarib. copijs agerentur.*
in Adelph. act.1.sc.2.
In ore *gentib. agens, populo, ciuitati.*
act.3.sc.2.
Presi *undiq. multitudine.*
ibidem.
Neq. animo, neq. lingua satis compotem.) cum de amente Septimio loqueretur.
ibidem.
Hunc *igitur redarguit Tarquinius.) de scriptione Celtiberi.*
act.3.sc.4.
Post defectionem sociorum, *& Latij.*
act.4.sc.2.
Ad Iouis *mandem nostra.*
act.1.sc.2.
Quos, eadem *odisse*, *&* eadem *metuere, in unum coegit.*
act.3.sc.2.
Morbi graues *ob inediam insolitam uescentibus.*
act.3.sc.3.
Qua accidam, *aut quo?) in Iug.* 36.
act.

act.4.sc.1

Atq. ea cogentes, non coactos; scelestos *magis, quam* miseros, *distringi.*

act. 5. sc. 1

Grauiore *bello, qui prohibituri uenerant, socij, fri gere.) i. molestiore.*

in Phorm. act.1.sc. 1.

Quae pecunia *ad Hispaniense bellum Metello* facta *erat.*

ibidem.

Si, Quirites, pacem existimaretis *) pro, aestimaretis.*

act.1.sc.2.

Cum praedixero positum *insulae.*

ibidem.

Non *repugnantib. modo, sed* ne *deditis quidem.*

ibidem.

Pactione amisso *Publio legato.*

act.2. sc. 1.

Nam quidem Pyrrho, Hannibali, aequor, *&* terra.

act. 2. sc. 3.

Nulla re magis populus concitatur, quam si quis egenum *contemnat: inde & bonis inuident, & malos extollunt,* inquit Sallustius.

ibidem.

Nam Sullae dominationem *audebat. Et, interpo sitis quibusdam, Neque est offensus* dominatio nem *Sullae.*

EX. PHOCA

de uerbo 4. Coniug.

Quaesere.

EX DIOMEDE

lib. 1. cap. IV

No ceri.

lib. 2. cap. 6.

In nuda iniecta corpora.

ibidem.

Maximis ducibus, fortibus, strenuisq. ministris,

ibidem, & ex Carisio lib. IV.

Ductabat *exercitum. Et*, Arrexit *animos militum.*

EX. AGRAETIO

de Orthogr.

Opprobrij gratia.

EX. PROBO

in Cathol.

Ap ollinis filia, & Cyrenes.

ibidem.

Bis. Curubis, *nomen ciuitatis, lectũ in Sallustio.*

ibidem.

Hos *non inueni, nisi unum barbarum, numero sem per plurali,* Tharrhos, *nomen ciuitatis, lectum in Sallustio.*

ibidem.

Sos *pura Latinum nullum reperi terminatum. unum Graecum legi in Sallustio secundae declinationis,*

tionis, Si, faciens in genitiuo, haec Camisos, *huius* Camisi.

EX. SERGIO
arte II

Legimus apud Sallustium, Paces, & Luces,*numero singulari.*

EX. SERVIO

At illi, quib. res incognita erat, ruere cuncti ad portas, incondita tenere.) al. quib. uires aderant. Ecl. 2.

Et Marius uictus duplicauerat *bellum*, ibidem.

Aristaeus, *post laniatum a canib. Actaeonem filium, matris instinctu, Thebis relictis, Coeam insulam hominib. uacuam tenuit primo, postea, ex ea cum Daedalo in Sardiniam iuit, deinde Cumas delatus est; &, templo Apollini condito, quaedam in forib. pinxit.) uide fragmentum* lib. v *apud Priscianum* lib. VI. Ge. I. & Aen. VI

Tempestas) *pro tempore.* Ge. I

Diu noctuq. *laborare, festinare.* Ge. I

Tantum antiquitatis,*curaeq. maiorib. pro Italica gente fuit.* Ge. 2.

Cornua occanuerunt. Ge. 2.

Primam modo Iapydiam *ingressus.* GE. 3.

Ne simplici *quidem morte moriebantur.* Ge. 3.

Adeo illis (*idest* Parthis) *ingenita est sanctitas regij nominis.* GE. 4.

Celtiberi *se regib. deuouent, & post eos uitam refutant.* Ge. 4.

Exsules.) *idest, adhuc uagantes.* AEN. I

Crebritate fluctuum, *vt* Aquilo *solet.* Aen. I

A Troia Capys Campaniam, Helenus Macedoniam, alij Sardiniam, secundum Sallustium, occuparunt. AEN. I *Apud eundem uero, in eodem libro eadem recitantem, sic legitur: A Troia Capys Campaniam, Helenus Epirum, Antenor Venetiam, alij S, s. S, occup.*

Sall. paene ubiq. Labos *posuit. melius est seruire regulae.* Aen. I.

Cui nomen *Obliuionis condiderant.* Aen. I.

Hispaniam antiquam sibi patriam *esse.* Aen. I. & 3.

Currib. *falcatis usi antiqui.* Aen. I

Apud latera certos *locauerat.) idest, firmos.* Aen. I

Neu *quis miles, ne ue* pro milite.) *al. Neu quis miles, siue pro milite,* AEN. II.

Ipse ab ijs omnes euocatos, *& centuriones.* Aen. 2.

Reb. supra uotum fluentibus. Aen. 2.

in Iug. 47: ^x Foedantem lumen.) *al. Foedauere. de nubibus.* Aen. 2.

Dardania, *a Dardano, Iouis, & Electrae filio; aut, secundum Sallustium, a Mida, Dardanorum rege, qui Phrygiam tenuit.* Aen. 2.

Carbo, turpi formidine, *Italiam, atq. exercitum,*

tum, deseruit. Aen. 2.
Per uicissitudines pugnabatur.) al. Per uicissitudinem p. Aen. 2.
Aenum, & Maroneam, & uiam militarem. AEN. III.
Cretenses, teste Sallustio, primo religionem inuenerunt: unde apud eos natus fingitur Iuppiter. Aen. 3. & IIX.) Legendum puto, Primi, pro, Primo.
Graecia, procul a continenti. Aen. 3.
Impediebant iussa nautarum. Aen. 3.
Omnis Italia, coacta in angustias, scinditur in duo promontoria, Bruttium, & Salentinum. Aen. 3.
Scylla, saxum, similis formae celebratae procul uisentibus. Aen. 3.
Charybdis, secundum Sallustium, circa Tauromenitanum egerit litus. Aen. 3.
Italia, plana, ac mollis. Aen. 3.
Vnde hic tulit colorem, speciem efficit Scythici arcus. Aen. 3.
Orthus in Creta, secundum Sallustium; unde Othij campi dicuntur. Aen. 3.
Qua tempestate ex Ponto uis piscium erumpit.) idest, multitudo. al. Secunda temp. &c. AEN. IV
Ibi triennio frustra trito. Aen. 4.
Piget, - pudet: - Aen. 4. Ter. Adelph. a. 3. s. 4. 95. Et Plaut. Trin. 262: in oratione Philippi, 87.
Igitur introrsus prima Asiae Bithynia est, mul-

tis ante nominib. appellata. ipsa enim est maior Phrygia. AEN. V

Sed Mithridates, extrema pueritia *regnum ingressus, matre sua ueneno interfecta.* AEN. 5.

Exercitium uertere.) *idest, considerare. al. Exercitum.* Aen. 5.

Serum *bellum in angustijs committitur.) idest, graue.* Aen. 5.

Serum *bellum in angustijs futurum.* Aen. 6. & XII

Orion *secundum Sallustium, oritur iuxta solis aestiui pulsum.* Aen. 5.

Elysium, *insulae fortunatae, quas ait Sallustius inclutas esse.* Aen. 5.

Parte conditor *orbis terrarum.* AEN. VII

Mysios *a Lucullo superatos.* Aen. 7.

Lucani de uimine facta scuta *coriis tegebant.* Aen. 7.

Geryonis. Aen. 7.

Calae *(in Gallia) Perperna cepit.* Aen. 7.

Ita, quam *quisq. pessime facit,* tam *maxime tutus est.* Aen. 7.

Fessus *(animo) in Pamphyliam se receperat.* AEN. IIX

Tenere*) militare uerbum.* Aen. 8.

Cares insulani *populi fuerunt, piraticam exercentes, famosi, uicti a Minoe, ut Thucydides, & Sallustius dicunt.* Aen. 8.

in Iug. 29. *Ceterum studia nostra, sicuti* animae, immortalia *sunt.*

ſunt. AEN. IX

Sall. de Philippo: Qui aetate, & conſilio, ceteros *anteibat*. Aen. 9.) *uide fragmentum apud Frontonem, lib.* IV. *hiſt.*

Et inſolentia auidius *malefaciendi*. Aen. 9.

Tergis *uinciebant*) *pro, tergoribus.* Aen. 9.

In modum hirci *militaris*) *uide fragmen. lib.* 3. *apud Non. de gen. arm.* Aen. 9.

Multos a pueritia bonos inſultauerat. Aen. 9.

Multos ab adoleſcentia bonos inſultauerat.) *irriſerat, impetum fecerat.* Aen. x

Multos tamen ab adoleſcentia bonos inſultauit. Donat. in Ter. Eun. act. 2. ſc. 2.

Regreſſi ad faciliores ictus, *loco cedebant*. Aen. IX in Cat. 4.

Ante, quam dicatur ſententia, praemittitur ratio.) *quod hodie in uſu eſt*. AEN. X

Coſa.) *ciuitas Tuſciae, numero ſingulari*. Aen. x

Hiſpanorum eſt, ut in bella euntib. iuuenib. parentum facta *memorarentur a matrib.* Aen. x

Pugnam illam pro omine belli *futuram*. Aen. x.

Sed.) *inceptiua particula.* Aen. & ex Donato Andr. act. 2. ſc. 1. & Phorm. act. i. ſc. 4.

Equo, atq. armis inſignibus. Aen. x

Sic eſt apud Poetas, Interea, *ſicut apud Salluſtium*, Eodem tempore. Aen. x

Sall. de Pompeio: Deuictis Hiſpanis, trophaea *in* in Cat. 21.

Pyrenaeis iugis constituit. AEN. XI

Senecta *iam aetate.* Aen. XI.

Castra *sine uulnere introitum.) Castra, accusatiuus pluralis est; qui multis errorem facit, ut uideatur esse nominatiuus; quia neutra triptota sunt, & similis est nominatiuus accusatiuo.* Aen. X

Et Metello procul a gente longa *spes auxiliorum.) idest, longe posita.* Aen. XI.

More equestris proelij sumptis *tergis, atq.* redditis*) al. Ac redditis.* Aen. XI.

Dein campi Threicei, *quos habuere Amazones, a Tanai fluuio incertum quamobrem digressae.) al. Dein campi Threissi, quos habuerunt Amazones, ab flumine incertum quam ob caussam digressae.* Aen. XI

Equis paria operimenta erant: quae lintea ferreis laminis in modum plumae adnexuerant. Aen. XI

Vbiq. dux praecipit, ut frequenter circa se sint milites. Aen. XI

Prima *qui forte uenientes exciperent) al. Exciperet. cum de insidijs loqueretur; quas numeri pluralis tantum esse, plusquam manifestum est.* Aen. XI

Tale est illud Sallustianum: Mare *Ponticum* dulcius, *quam* cetera.*) cum nullum dulce sit. al. M. P. d. est,* quam *cetera maria.* AEN. XII. & ex Macrobio lib. VII. & Prisciano lib. XV. *Hier. de locis Hebr. Mare Ponticum, propter*

plurimam

plurimam ostiorum Danubij infusionem, dulcis ceteris esse dignoscitur.

Dum *paullatim suis inuicem subueniant. omnes enim in bellum* coacti *sunt.* Aen. XII

Sall. de fugitiuis: In silua Sylua *fuerunt.* Aen. XII

Sall. de Appio: ubi eum tota in concione ab exercitu cogit discedere, dicit, se eius opera non usurum, eumq. ab armis dimittit. Aen. XII

EX. RVFINIANO

Atq. eos a tergo incurrerunt.

Vt apud Sallustium, de Sullae crudelitate. de schem. Lexeos. de schem. dianoeas.

Plutarchus *etiam Sallustij testimonio utitur. cuius uerba recitanda non putauimus; quia ex Graecis illius uerbis quae fuerint Latina Sallustij, diuinare, difficile est.*

FINIS

ALDI . MANVTII
PAVLLI . F
SCHOLIA

1.a.CETERIS animantibus.) *scripti omnes libri, quos quidem ego uiderim, Animalibus. quo modo &* Sosipater Carisius recitat lib.1.in uerbo, Omnes: & Diomedes.

1.a.VELVTI pecora, quae Natura prona, atq. uentri obedientia, finxit.] Ouidius Met.1
Pronaq. cum spectent animalia cetera terram,
Os homini sublime dedit, caelumq. uidere
Iussit, & erectos ad sidera tollere uultus. Vide Cic. de Leg. lib.1. & de Nat. de l.2. Naturam, inquit, nos celsos, & rectos constituisse, ut deor. cognitionem, caelũ intuẽtes, capere possemus. Nec dissẽtit Plato in Cratylo.

1.a SED nostra omnis uis in animo, & corpore, sita est.] Cicero de Fin. l.v. Homo e corpore, animoq. constat; cum primae sint animi partes; secundae corporis.

1.a SVA cuiq. satis placebant.) Lucr. l.2.
- sua cuiq. uoluntas. Principium dat: &c.
Cicero ad Att. lib. XIV.
Sua cuiq. sponsa.
Virgilius, ecl. 2.
Trahit sua quemq. uoluptas.
Terentius, Phorm. a.2.s.4.
Quot homines, tot sententiae.
Idem, ibidem.
Suus cuiq. mos est.
Persius Sat. 5. Mille hominum species, & rerum discolor usus.
Velle suum cuiq. est, nec uoto uiuitur uno.
Statius l. 2. Sil. 2. Sua cuiq. uoluptas.
Plin. epist. lib. 1. Varia sunt hominum iudicia, uariae uoluntates.

1. a. PRIVS, quã incipias, consulto; & ubi cõsulueris, mature facto opus est.) *a Graecis multa* Sallustius *mutuatur. quod &* Quinctilianus lib. IX. cap. III. affirmat. Demosthenes quidem, oratione 1. in Philippum sic:

Δεῖ

Δεῖ μὲν βουλεύεσθαι ἐφ' ἡσυχίας, ποιεῖν δὲ τὰ δόξαντα μετὰ σπουδῆς. Et in oratione de pace. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πάντες ἄνθρωποι πρὸ τῶν πραγμάτων εἰώθασι χρῆσθαι τῷ βουλεύεσθαι, ὑμεῖς ὧδε μετὰ τὰ πράγματα. Et Iſocrates, πρὸς Δημόνικον: Βουλεύου μὲν βραδέως, ἐπιτέλει δὲ ταχέως τὰ δόξαντα. Et Ariſtoteles Moralium Eudaemiorum v. & Nicomachiorum vi. Καὶ φασὶν, πράττειν μὲν δεῖν ταχὺ τὰ δόξαντα, βουλεύεσθαι δὲ βραδέως. Diogenes quoq. Laertius, in Biante: Βραδέως ἐγχείρει τοῖς πραττομένοις, ὃ δ' ἂν ἕλῃ βεβαίως τηρῶν διάμενε. *Quo reſpexiſſe puto* Aemilium Probum, cum diceret, in Datami uita: *Neq. acutius ullius imperatoris cogitatum, neq. celerius factum, uſquam legimus.*

1.a. Tvm demum periculo, atq. negotijs, compertum eſt.] Apud Nonium, in uerbo, Periculum, *Tunc uero peric. &c. legitur.*

2.b. Plerіqve, quae delicta reprehenderis, maleuolentia, & inuidia, dicta putant: ubi de magna uirtute, atq. gloria bonorum memores; quae ſibi quiſq. facilia factu putat, aequo animo accipit; ſupra ea, ueluti ficta pro falſis ducit.] Thucydides ἐν τῷ ἐπιταφίῳ λόγῳ τοῦ Περικλέους. Ὅ, τε γὰρ ξυνειδὼς καὶ εὔνους ἀκροατὴς τάχ' ἄν τι ἐνδεεστέρως πρὸς ἃ βούλεταί τε καὶ ἐπίσταται νομίσειε δηλοῦσθαι: ὅ, τε ἄπειρος, ἔστιν ἃ καὶ πλεονάζεσθαι διὰ φθόνον, εἴ τι ὑπὲρ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἀκούει. μέχρι γὰρ τοῦδε ἀνεκτοὶ οἱ ἔπαινοί εἰσι περὶ ἑτέρων λεγόμενοι, ἐς ὅσον ἂν καὶ αὐτὸς ἕκαστος οἴηται ἱκανὸς εἶναι δρᾶσαί τι, ὧν ἤκουσε: τῷ δὲ ὑπερβάλλοντι, αὐτῶν φθονοῦντες ἤδη καὶ ἀπιστοῦσιν.

Hunc autem Salluſtij locum Gellius recitat lib. 4. cap. xv. *in quo quaedam diuerſa leguntur a lectione impreſſa.*

2.a. Statvi res geſtas populi R. carptim perſcribere.] *in libris, quos* Nonius *ſecutus eſt, uideo ſcriptum fuiſſe, Strictim, non Carptim. recitat enim hunc locum in*

uerbo,

uerbo, Strictim.

2.b. QVAM uerissime potero] Fabius Victorinus in librum 1. Cic. de Inuentione, *haec recitans*, Quambreuissime, legit.

3.a. INVIDIA ex opulentia orta est.] Xenophon, Cyri Paedia lib. 7. Οταν πλεῖστα τις ἔχῃ, τότε πλεῖστοι καὶ φθονοῦσι, καὶ ἐπιβουλεύουσι, καὶ πολέμιοι γίγνονται. Et apud Stobaeum: Τοῖς μὲν διὰ τοῦ ἡλίου πορευομένοις ἕπεται κατ᾽ ἀνάγκην σκιά, τοῖς δὲ διὰ τῆς δόξης βαδίζουσιν ἀκολουθεῖ φθόνος.

2.a. MAGISQ. dandis, quam accipiendis, beneficijs amicitias parabant.] *hoc uidetur sumpsisse a familiari suo* Thucydide, cuius haec sunt ἐν τῷ ἐπιταφίῳ λόγῳ τοῦ Περικλέους: Οὐ γὰρ πάσχοντες εὖ, ἀλλὰ δρῶντες κτάμεθα τοὺς φίλους. *Idem infra similem in sententiam incurrit*, in Iugurtha, 75. Beneficia dare, inuitus accipere.

3.a. QVOD initio conseruandae libertatis, atq. augendae reip. fuerat.] *Ne quis putet mendosum esse locum, notādum existimaui*, locutionem *esse* Sallustianam, *qua & alibi usus est*, ut 17: Poenam illorum sibi oneri, impunitatē perdundae reip. fore credebat. Et lib. 1. historiarum, in oratione Lepidi, 84. a. Omnia retinendae dominationis honesta aestimat. Et eodem libro, in oratione Philippi, 86. a. Exercitum opprimēdae libertatis habet. Et ibidē, 86. b. Priuata arma opprimendae libertatis cepit. Itē, 87. a. Arma ciuilia cepit, legū, ac libertatis subuertendae. Terentius quoq. in Adelphis: Ne id assentandi magis, quam quod gratum habeam, facere existumes. *De hoc loquendi genere*, uide Prisc. lib. XIIX

3. a. IN superbiam, dominationēq. se conuertit.) *dictionem*, Se, *sustuli, tamquam inanem: nec tamen a me ueterem librum dissentire uideo: cum quo facit idem Sallustius, qui hoc loquendi genere* alibi *quoq. usus est*. 24. a. Nae ista uobis mansuetudo, & misericordia, si illi arma ceperint, in miseriam uertet. 68. a. Beneface-

re

ſe iam ex conſuetudine in naturam uertit. 84. a. Secundae res in miſerationem ex ira uertunt. Alij quoque. Cicero: Sed hoc uitium in bonum ei uertebat. Cor. Tacitus III. Poſtquam caedib. ſaeuitum, & magnitudo famae exitio erat, ceteri ad ſapientiora conuertere. Idem alibi: Clam cum paucis ad pedites conuertit. Caeſar l. 3. bel. ci. Detrimentum in bonum uerteret. Liu. l. x. Auſpicia in bonum uerterunt. Et l. 39. Haec in perniciem adoleſcenti uerterunt. Virg. 3. Ge.

Et totae ſolidam in glaciem uertere lacunae.

Tacitus: Aſtusq. hoſtium in perniciem ipſis uertebat. Idem: Seu temere lapſa uox in praeſagium uertit. Liuius: Verteratq. Scipionum inuidia in praetorem. Idem: In perniciem adoleſcenti uerterunt. Idem l. 9. dec. 4. Mores quidem populi R. quantum mutauerint, uel hic dies argumento erit. *pro, mutati ſint.* Et 8. belli Punici 2. Non ſepties die, ſicuti fama fert, temporib. ſtatutis reciprocat. *pro, reciprocatur.* Suet. Quoties terra in urbe mouiſſet: *pro, mota eßet.* Virg. Nox humida caelo Praecipitat. Idem, Ingeminant auſtri. Gellius etiam lib. I. cap. 13. Si res, inquit, forte melius uertiſſet, dijs quidem gratia habenda. Liuius autem l. 2. ab V. C. *eclipſin faciens pronominis, Se, ſic ait*: Secuti, dedita opera, paſſim, ad illecebras propulſa pecora, praecipitauere in inſidias. Et Virgilius, Accingunt omnes operi: Et, Tum prora auertit. *Vt facile adducar aßentire ijs, qui* Curtij locum lib. 7. *mutant, proq. Vertitur, Vertit, legunt. In eo ſic eſt*: Poſteaquam deſierat eſſe, quem odiſſent, inuidia in miſericordiam uertitur. Vide quoq. Gellium, noctium Atticarum lib. XIIX. cap. XII

3. b. MEMORARE poſſem, quib. in locis ingentes hoſtium copias populus R. parua manu fuderit.) ſic infra, 24: Sciebam, saepenumero parua manu cum magnis legionib. hoſtium contendiſſe. & in Iugurtha,

80: Saepe ante a paucis strenuis aduersus multitudinem bene pugnatum.

4. a IVS, bonumq. apud eos non legib. magis, quam natura, ualebat.) uide D. Aug. de Ciu. Dei lib. 2. cap. 18.

4. a VINDICATVM est in eos, qui contra imperiũ in hostem pugnauerant.) *Manlium Torquatum intelligit.* de quo sic 24. Apud maiores nostros A. Manlius Torquatus bello Gallico filium suum, quod is contra imperium in hostem pugnauerat, necari iussit. Et Porcius Latro in declamatione in Catilinam, 114:

4. a. ACCEPTA iniuria, ignoscere, quam persequi, malebant.) Cicero Tusc. v. 172. Accipere, quam facere, praestat iniuriam. *Quam sententiam uidetur sumpsisse* ex Platone in Gorgia, cuius haec sunt: Οὐ νόμῳ μόνον ἐστὶν αἴσχιον, τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ φύσει.

4. a. ACCEPTA iniuria, ignoscere, quam persequi, malebant.): Sic infra, 20. Magis, quod se dignum foret, quam quod in illos iure fieri posset, quaerebant. Sic D. Augustinus ep. 5. ad Marcellinum, de *urbe Roma loquens*. Dignum esset exsurgere ciuitatem, quae tot gentib. imperitaret, quod, accepta iniuria, ignoscere, quam persequi, malebant.

4. b. DEOS negligere, omnia uenalia habere.) Theucydides lib. 2. Χρήμασι γὰρ νικωμένου τὰ σύμπαντα τούτου ἑνὸς ἂν πωλοῖτο.

4. b. AMBITIO multos mortales falsos fieri subegit.) Seruius, *recitans hunc locum*, in 1. Virg. Georgicon. librum, *Coegit*, *non Subegit*, *uidetur legisse*.

4. b. ALIVD clausum in pectore, aliud promptum in lingua, habere.) Sic Coelius *de Pompeio*, fam. lib. 8. ep. 1. Quam orationem habuerit tecum, quamq. ostenderit uoluntatem, (solet enim aliud sentire, & loqui, neq. tamen tantum ualere ingenio, ut non appareat, quid sentiat) fac mihi perscribas.

Et

Et Ter. Eun. act. 4. sc. 4. 44: Modo ait, modo negat. Homerus etiam, lib. IX. Iliados.

Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς ἀΐδαο πύλῃσιν,
Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσίν, ἄλλο δὲ βάζει.

4. b. AMICITIAS, inimicitiasq. non ex re, sed ex commodo, aestimare.) Fronto *haec recitat* in uerbo, Aestimo, *omissa copula*, *Que*. *Quae licet parua sint, nec ad sententiam quidquam afferant, notanda tamen censui*.

4. b. VBI contagio, quasi pestilentia, in uasit, ciuitas immutata.) *uidetur* Carisius *haec recitare* ex primo historiarum. eius enim sunt uerba lib. I. Contagium ueteres magis usurpauerunt: sed Sallustius Contagionem maluit dicere primo: Vbi contagio &c. *Eadem uerba recitat & Nonius Marcellus, ex Sallustio, nec tamen locum nominat*.

4. b. PROPIVS uirtuti.) *Virtutem, scriptum est* apud Frontonem, *qui haec recitat* in, Propius; & Priscianum, lib. XIIX. *quamuis* Augustinus, *Virtuti, uidetur legisse: nisi sint mendosi codices. & sane sic* idem Sallustius *locutus* in Iugurtha, 38. Propius mare Africum agitabant. Item, 52: Propior montem cum equitatu, & peditib. delectis, suos collocat. *Quamquam* in Fuluij Vrsini libro, *litteris superscriptis, legitur, Monti: cum antea tamen fuisset, Montem*. Et Liuius IV. Propius est fidem, obstringi Fidenatium populum conscientia tanti sceleris uoluisse: *id est, uerisimilius est*.

4. b. AVARITIA pecuniae studium habet. &c.) Cato in libro inscripto, Carmen, de moribus, apud Gell. lib. XI. cap. 2. Auaritiam, inquit, omnia uitia habere putabant, uide Gell. lib. 3. cap. 1

5. a. QVIPPE secundae res sapientium animos fatigant: ne illi, corruptis moribus, uictoriae temperarent.) Sic Demosthenes in oratione contra Leptinem: Ἀλλ' οἶμαι τὸ μέλλον ἄδηλον πᾶσιν ἀνθρώποις

καὶ μικροὶ καιροὶ μεγάλων πραγμάτων αἴτιοι γίνονται. διὸ δεῖ μετριάζειν ἐν ταῖς εὐπραξίαις καὶ προορωμένους τὸ μέλλον φαίνεται. Sic & Trebellius Pollio in Claudij uita: Pleriq. milites Claudij, ſecundis reb. elati, quae ſapientium quoq. animos fatigant, ita in praedam uerſi ſunt. &c. Et D. Aug. de Ciu. Dei, lib. XVII. cap. xx. de Salomone loquens; Hic, inquit, bonis initijs malos exitus habuit. quippe ſecundae res, quae ſapientium animos fatigant, magis huic obfuerunt, quam profuit ipſa ſapientia, etiamnunc, & deinceps memorabilis, & tunc longe lateq. laudata. *Ne autem*, pro, *Nedum, poſitum eſt*: ut ait Priſcianus lib. XVI. *quamuis* idem ſuper XII. uerſus Aen. *Nedum legat. quo modo locutus quoq.* Plautus: Vix incedo inanis, ne ire poſſe cum onere exiſtumes. Et Liuius 3. Nouam, inexpertamq. eam poteſtatem eripuere patrib. noſtris. ne nunc, dulcedine ſemel capti, ferrent deſiderium. *Et, Temperarent, pro Obtemperarent: quo modo* Corn. Tacitus, XIX. Qui nuper Bebriaci uictoriae temperaſſent. *Non enim aſſentior uel* Auguſtino, *uel* Priſciano, *qui, Obtemperaſſent, legunt*; *uel* antiquiſſimo Fuluij Vrſini libro, *eruditiſſimi hominis, Graecarumq. litterarum ualde periti: in quo tamen, Ob, additum patet in ſpatio, quod uerſus dirimit, aliena manu*.

5. a. PVDOREM, pudicitiam.) *hic addunt* quidam ſcripti libri, *Pro nihilo haberi. ſed prior lectio ferri poteſt. habet enim nec obſcuram, & ſatis commodam ſententiam*.

5. b. A PRIVATIS complurib. ſubuerſos montes, maria conſtructa, eſſe.) *Conſtrata*, Fuluij Vrſini liber, *impreſſam tamen lectionem magis probo. dixit enim* idem Salluſtius infra, 8. b. Diuitias profundere in exſtruēdo mari, & montib. coaequandis. *Vide Plin. lib.* IX. *cap.* 54.

6. a. SIMILISQ. ceteris efficiebatur.) in Fronte,

 tone,

tone, *haec recitante* in uerbo, Similis, *omissa est copula*, *Que*. *& sane absque sententiae detrimento abesse potest*.

6. a. NEFANDA *stupra*.) *quippe qui adulterium commisisset cum ea, quae ei postea socrus fuit, & ex eo stupro duxisset uxorem, cum filia eius esset*: Lucceiusq. *haec ei obiecisset* in orationibus, quas in eum scripsit, ut ait Pedianus. *qui hoc addit, se nondum harum mulierum nomina inuenisse*. Eiusdem Pediani ibidem uerba sunt haec: Fabia, uirgo Vestalis, caussam incesti dixerat, cum ei Catilina obijceretur: eratq. absoluta haec Fabia, quia soror erat Terentiae Ciceronis. Paulus quoq. Orosius: Eodem anno apud Romanos Catilina accusatus incesti, quod cum Fabia, uirgine Vestali, stuprum commisisse arguebatur. Idem tradit Plutarchus, in Catone. Cicero autem: Quod nefarium stuprum non per illum &c. Item, Stuprorum, & scelerum exercitatione assuefactus.

6. a. NECATO filio.) *ueneno*. Vide Valerium lib. IX. cap. I. Appianum lib. 2. & Plut. in Cicerone, & Sulla.

6. b. COLOR eius exsanguis.) Probus in Catholicis, *recitans hunc locum, affirmat hic legi debere*, Colos. Seruius in Virg. Aen. I. sic ait: Sallustius paene ubique Labos posuit. melius est seruire regulae.

7. a. INCERTA pro certis.) sic, 8. a. Per ignauiam, aut uana ingenia, incerta pro certis captare. Et 16. a. Pro incerra spe certa praemia. Et 67. a. Quamquam opib. suis confideret, tamen non debere incerta pro certis mutare. Item Plautus in Pseud. Certa amittimus, dum incerta petimus, Et Hesiodus:

Νήπιος, ὅς τὰ ἕτοιμα λειπὼν, ἀνέτοιμα διώκει.

7. b. INFESTVM inimicum Cn. Pompeio.) Infestum, pro Acrem, dicere potuit Sallustius. *Interdum tamen*

men suspicatus sum, Inimicum, glossema fuisse ad, Infestum. quo uitij genere refertos esse libros animaduerti.

9. b. HVMANI corporis sanguinem, uino permixtum, in pateris circumtulisse.) *hac de re* Florus sic lib. 4. cap. 1. Additum est pignus coniurationis sanguis humanus, quem circumlatum pateris bibere. summum nefas: nisi amplius esset, propter quod biberunt.

9. b. ATQ. eo dictitare fecisse.) nonnulli, *Atq. eo dictam rem fecisse. quod ineptum uidetur.* Alii: *Atq. eo dictante fecisse*; uel, *Atq. eo dictitant effecisse*; uel, *Atq. id ea re fecisse*; uel, *Atq. id eo fecisse. Quib. mutandi uoluntatem attulit ignorata sententia, quam confirmat* antiquissimus Fuluij liber. *est enim, Dictitare, pro Dictitabant: usitato* apud Sallustium *loquendi more. Dictitabant, inquit, Catilinam eo fecisse, quod suprascriptum est, ut inter se magis fidi forent.*

9. b. FLAGITIIS, atq. facinoribus, coopertus.) *putarem pro Facinoribus, legendum Fenoribus: tum quod ita legit* Gellius lib. 1. & IV. cap. XVI I. *tum etiam quod, cum dixerit, Flagitijs superuacaneum, uidetur, Facinoribus. uerum* Nonij *me* auctoritas *a mutatione deterret. nam* in uerbo Facinus *hunc locum recitat. Praeterea differunt omnino Facinora a Flagitijs: nam et Facinus interdum bonum est; &, cum est malum, maius habet quiddam, quam Flagitium.* Idem Sallustius supra, 5: Omnium flagitiorum, atq. facinorum, circum se, tamquam stipatorum, cateruas habebat. (*sic enim habent* omnes, *quos uidi*, ueteres libri. unus Fuluij, *quasi errasset librarius in scribendo, litteris superscriptis habet, Flagitiosorum, atq. facinorosorum.*) Et ibidem: Alienum aes grande cõflauerat: quo flagitium, aut facinus, redimeret. Et infra, 14: Omnes, quos flagitium, aut facinus, domo expulerat. Item, ad C. Caesarem de rep. ordinanda, 100: Non facinus, non probrum, aut flagitium, obstat,

quo minus &c. Et ibidem, 103. An L. Domitij magna uis est, cuius nullum membrum a flagitio, aut facinore, uacat. Item, 105: Non flagitium a te, neq. malum facinus, petimus, sed uti libertatem euersam restituas. Flagitiosissima quoq. facinora appellat, in Iugurtha, 45: Plurima, & flagitiosissima facinora fecere.

9. b. ERAT ei cum Fuluia, muliere nobili, stupri uetus consuetudo.) Terentius Adelph. act. 4. sc. 5. Quicum illa consueuit prius. Hecyra: Quicum tot consuesset annos. Phormione: Cum eius consueuit olim matre in Lemno clanculum. Plautus Cistellaria: En umquam cum quiquam uiro consueuisti?

10. a. VIRO, ac liberis, satis fortunata.) *Sustuli particulam Ac, testimonio* Frontonis *adductus. Amator autem breuitatis* Sallustius *huiusmodi particulas saepe respuit. Eodem modo* proxime *legendum uidetur, Psallere, Saltare; non, ut est* in uulgatis libris, *Psallere, & saltare. in quo* Macrobij *auctoritate nitor, quem uideo ita legisse* lib. III. cap. XIV

10. a. PSALLERE, *& saltare.) etsi* quidam libri *habent, Psallere, & cantare*; & Cicero, oratione 2. in Catilinam, dixerit, Pueri tam lapidi, ac delicati, non solum amare, & amari, neq. cantare, & psallere, sed etiam sicas uibrare, & spagere uenena, didicerunt. & Suetonius in Tito, Ne musicae quidem rudis, ut qui cantaret, & psalleret iucunde, scienterque. & Spartianus in Hadriano, Psallendi, & cantandi scientiam praeseferebat: *tamen sequor libentius* antiquissimum Fuluij librum, *in quo diserte scriptum uideo, Psallere, & saltare. nam, Psallere, non idem est, quod, Saltare; sed potius, fidib. canere. itaq. dixit* Gellius, lib. XIX. cap. IX. Desiderauit exhiberi, quos habere eum sciebat scitissimos utriusq. sexus, qui canerent uoce, & qui psallerent. Non *enim necesse erat dicere*, Canerent uoce, *nisi & in uerbo*, Psalleret, *cantus inesset. itaque, ut, distingueret*, *dixit*,

dixit, Canerent uoce . *Praeterea Psaltriam, & Fidicinam, aeq. dici, non ignoramus :* & apud Graecos ψάλλω, *pro canto;* ψαλμὸς *pro, cantu, accipitur. Addo* Macrobij testimonium, *qui* lib. 3. *Saltare agnoscit* in Sallustio. ait enim sic: Taceo, quod matronae etiam saltationem non inhonestam putabant : sed inter probas quoq. earum erat saltandi cura, dummodo non curiosa, usq. ad arts perfectionem . quid enim ait Sallustius, Psallere, saltare, elegantius, quam necesse est probae? adeo & ipse Semproniam reprehendit, non quod saltare, sed quod optime, scierit. Et Seruius, in Virg. Aen. lib. 1. & 4. citat ex Sallustio: Saltare elegantius, quam necesse est probae . Quod, ut uitium, notauit Aemilius Probus in Epaminondae uita : Scimus, inquit, musicen nostris morib. abesse a principis persona; saltare, etiam in uitijs poni . quae omnia apud Graecos & grata, & laude digna ducuntur . Et Cicero agnoscere *uidetur in Curionis incessu fidicinae mollitiem, cum dixit* in oratione in ipsum, & Clodium, cuius haec uerba recitant Nonius, & Rufinianus: Tu uero festiuus, tu elegans, tu solus urbanus; quem decet muliebris ornatus, quem incessus psaltriae, qui laeuare uultum, mollire uocem, potes.

13. a. MAIORE uestrum .) *Vestrum, reposui, pro, Nostri, quod ita* Apollinarem apud Gellium *legiße cognouißem.* is enim sic, lib. xx. cap. v. Importunissime fecerunt, qui in plerisq. Sallustij exemplarib. scripturam istam sincerissimam corruperunt. nam, cum ita in Catilina scriptum esset, Saepe maiores uestrum miseriti plebis R. Vestrum aboleuerunt; &, Vestri, superscripserunt: ex quo in plures libros mendae istius indoles inoleuit .

13. a. ARGENTVM aere solutum est.) *patet sententia: & ita recitat* Nonius in uerbo, Soluo, *Praeterea sic est* in perantiquo Fuluij libro. nonnulli *tamen ex*

genio legendum putarunt, Argentum aere communi solutum est: *mutatione non necessaria*.

15.b. NATVRA, Gallica gens bellicosa.] M. Cato Orig.2.apud Caris.l.2.Pleraq. Gallia duas res industriosissime persequitur, rem militatem, & argute loqui. Iustinus ex Trogo, lib.25. Neq. reges orientis sine mercenario Gallorum exercitu ulla bella gesserunt; neque, pulsi regno, ad alios, quam ad Gallos, confugerunt. tantus terror Gallici nominis, siue armorum inuicta felicitas erat, ut aliter neq. maiestatem suam tutam, neq. amissam recuperare se posse sine Gallica uirtute arbitrarentur. itaque, in auxilium a Bithyniae rege inuocati, regnum cum eo, parta uictoria, diuiserunt; eamq. Gallograeciam cognominauerunt. Cicero de haruspicum responsis: Artib. Graeci, Galli robore, Hispani numero, Poeni calliditate, ualent.

17.a. DVBITANDO, & prolatando.) Fuluuij liber, *Protelando*. & in Iugurtha, 42.a. Protelandis consultationibus; *non*, ut in uulgatis libris, Prolatandis.

19.a. ADOLESCENTVLO Caesare.] *anno aetatis* XXXVI. *Pontifex.n. maximus nominatur, & post aedilitatem creatus est, quae cum biennio distet a quaestura, & quaesturam Caesar gesserit anno aetatis* XXXII I. *quod* Suetonius declarat: *pontificatum consequi non potuit ante annum* XXXVI. *Sic* Cicero *Curionē* lib.2.Fam.ep.1.*Adolescentem*, & ep.12.lib.2.ad Att. *Iuuenem nominat, cum* ea epistola *septem annis ante illam ad Curionem scripta sit. nam in ea, Clodij, tribunatum petentis, mentio fit;* eae uero ad Curionem omnes, praeter ultimam, *gratulationis officio fungentem, Caluino, & Messalla Cos. scriptae sunt. quo certe anno uidetur Curio maior annis* XXX. *fuisse, cum biennio post tribunus pl. fuerit, Sulpicio, & Marcello Cos.* ut patet ex ep.7.lib.2.Fam. In oratione etiā pro Murena *uocatur Adolescens Ser. Sulpicius, cum minor annis* XXX. *certe non esset. habita.n.* oratio illa *a Cicerone consule: Sulpicius autem*

post

post annos XI. *consulatum gessit*. Et lib. 2. de Or. 48. *cum dixisset* Cicero *de L. Crasso, non multa eum, quae quidem exstarent, & ea ipsa adolescentem, scripta reliquisse; postea* in libro de claris orat. *eius* orationem, quam habuit pro Seruilia lege, *annos natus* XXXIV. *exstare significat.*

20.a. OMNES homines, P.C. qui de reb. dubijs consultant, ab odio, amicitia, ira, atq. misericordià uacuos esse decet. &c.] Aritoteles rhet. lib. 1. Ὁ δ' ἐκκλησιαστὴς καὶ δικαστὴς ἤδη, ἐπὶ παρόντων καὶ ἀφωρισμένων κρίνουσι. πρὸς οὓς καὶ τὸ φιλεῖν ἤδη, καὶ τὸ μισεῖν, καὶ τὸ ἴδιον συμφέρον συνήρτηται πολλάκις. ὥστε μηκέτι δύνασθαι θεορεῖν ἱκανῶς τὸ ἀληθὲς, ἀλλ' ἐπισκοτεῖν τῇ κρίσει τὸ ἴδιον ἡδὺ, καὶ λυπηρόν. *Et Demosthenes* ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ: *Ἔδει μὲν τοὺς λέγοντας ἅπαντας ἐν ὑμῖν μήτε πρὸς ἔχθραν ποιεῖσθαι λόγον μηδένα, μήτε πρὸς χάριν. &c. Item Thucydides lib.* III. *in concione Diodoti*: Νομίζω δὲ δύο τὰ ἐναντιώτατα εὐβουλίᾳ εἶναι, τάχος τε, καὶ ὀργήν. ὧν τὸ μὲν, μετὰ ἀνοίας φιλεῖ γίγνεσθαι: τὸ δὲ, μετὰ ἀπαιδευσίας, καὶ βραχύτητος γνώμης.

20 b. RAPI uirgines, pueros: diuelli liberos à parentum complexu: matres familiarum pati, quae ui ctorib. collibuissent.] Sic Cicero, Fam. lib. v. ep. x. Tot ingenuos, matresfamilias. Et oratione 3. in Antonium: Matresfamilias, uirgines, pueri ingenui, abripiuntur. In Verrem quoque: Mitto, adhibitam uim ingenuis, matresfamilias uiolatas.

21. a. IN luctu, atq. miserijs, mortem aerumnarum requiem, non cruciatum, esse: eam cuncta mortalium mala dissoluere: ultra neq. curae, neq. gaudio, locum esse.) idem supra, 15: Miserijs suis remedium mortem exspectare. Et in Iugurtha, 35: Morte grauiorem uitam exigere. Plautus Rudente, Neq. est melius morte in malis reb. miseris. Cicero quoque, ep. 13. lib. 4. Saepius mihi ueniebat in in mentem, queri, quod ita uiuerem, quam gaudere, quod uiuerem. Et 15. lib.

5. In ea tempora nostra aetas incidit, ut, cum maxime florere nos oporteret, tum uiuere etiam puderet. Et 3. lib. 6. Ita uiuere, ut non sit uiuendum, miserrimum est: mori autem, nemo sapiens miserum duxit, ne beato quidem. Et 3. l. 7. Vbi non sis, qui fueris, non esse, cur uelis uiuere. Idem quoq. oratione IV. in Catilinam. Mortem sapientes numquam inuitus, fortes etiam libenter, appetiuerunt. Et Liuius lib. 2. dec. 3. Qui se bene mori, quã turpiter uiuere, maluit. De Graecis *autem* Eurip. in Theseo. *Ταχὺς γὰρ ἅδης ῥᾷστος ἀνδρὶ δυστυχεῖ.* Et idem: *– τὸ γὰρ θανεῖν κακῶν μέγιστον φάρμακον νομίζεται.* Ex Xenophõ in Rep. Lacedaemoniorum: *ἄξιον δὲ τοῦ Λυκούργου καὶ τόδε ἀγασθῆναι, τὸ κατεργάσασθαι ἐν τῇ πόλει αἱρετώτερον εἶναι καλὸν θάνατον, ἀντὶ τοῦ αἰσχροῦ βίου.* Et Aeschyl. *Κρεῖσσον γὰρ εἰς ἅπαξ θανεῖν, ἢ τὰς ἁπάσας ἡμέρας πάσχειν κακῶς.*

Contra autem, in Iugurtha, 61: Queis, inquit, turpis uita integra fama potior fuit.

22. a. TELA militaria ab Samnitibus, &c.] Athenaeus, lib. VI. *Καὶ περὶ Σαμνιτῶν δὲ ἔμαθον θυρεοῦ χρῆσιν.* Vide & Liuium lib. 1. de Magistratuum insignibus.

22. b. LONGE mihi alia mens est, P. C. cum &c. & cum &c.] Demosthenes Olynthiaca tertia: *Οὐχὶ ταυτὰ παρίσταταί μοι γινώσκειν ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὅταν τε εἰς τὰ πράγματα ἀποβλέψω, καὶ ὅταν εἰς τοὺς λόγους, οὓς ἀκούω. τοὺς μὲν γὰρ. &c.* Et Thucydides *lib. 3.* in concione Cleonis.

23. b. VERA rerum uocabula amisimus.] Thucyd. l. 3. *Καὶ τὴν εἰωθυῖαν ἀξίωσιν τῶν ὀνομάτων, ἐς τὰ ἔργα ἀντήλλαξαν τῇ δικαιώσει. &c.*

24. a. A. MANLIVS.] *uel legendum, T. Manlius; uel errauit* Sallustius, *memoriae uitio. non enim huic Aulo, sed Tito, praenomen fuit. quod &* Fasti Capitolini, & Liuius lib. 7. & 8. Ciceroq. lib. 3. de Off. 87. 1, 2. & alij multi docent. Gell. l. 9. c. 13. De uir. ill. c.

28. Eutr.

28.Eutr.l.2. Cassiodorus.Diod.Sic.lib.16.

24. a. BELLO Gallico.] *& hoc contra testimonium* Liuij lib.8. Valerij lib. 2. cap. 2. *&* aliorum. *nam contra Latinos bellum gerebatur; non contra Gallos, cum filium Torquatus securi percuti iussit.* Plutarchus item in Parallelis, *a Torquato contra Samnites hoc anno pugnatum*, scripsit, *contra historiae fidem. nam*, ut dixi, *cum Latinis, non cum Gallis, aut cum Samnitibus, pugnatum est.* Et Dionysius Ant. l. 8. idem, quod Sallustius, tradit.

24. a. VIGILANDO, agendo, bene consulendo, prospere omnia cedunt: ubi socordiae tete, atq. ignauiae tradideris; nequidquam deos implores: irati, infestiq. sunt.] Cicero sic, de Finib. lib. 3. Minime conuenit, cum ipsi inter nos abiecti, neglectiq. simus, postulare, ut dijs immortalib. cari simus, & ab his diligamur. Et Metellus, in oratione de ducendis uxoribus, apud Gell. lib. 1. cap. 6. Quid nos a dijs immortalib. diutius exspectemus, nisi malis rationib. finem facimus? Item Euripides, in Electra: Ἀργὸς γὰρ οὐδεὶς, θεοὺς ἔχων ἀνὰ στόμα, Βίον δύναιτ' ἂν ξυλλέγειν ἄνευ πόνου. Et Demost. Olynth.2. Οὐκ ἔνι δ' αὐτὸν ἀργοῦντα, οὐδὲ φίλοις ἐπιτάττειν ὑπὲρ αὐτοῦ τι ποιεῖν, μέστιγα δὴ τοῖς θεοῖς.

25.a. ESSE, quam uideri, bonus malebat.) Aeschylus Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις:

Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει.

Aeschyli dictum recitat Io. Tzetzes, lib. v. de uaria hist. 16. Cicero quoq. in Laelio, Virtute, inquit, ipsa non tam multi praediti esse, quam uideri, uolunt.

25. a. Eo magis illam assequebatur.) *sic &* antiquus Fuluij liber. Augustinus legit, Eo magis illum sequebatur. Alij, Eo magis assequebatur. omnia recte.

26. b. VERBA uirtutem non addere.] idem

in

in Iugurtha, 70. b. Plura dicerem, Quirites, ſi timidis uirtutem uerba adderent: nam ſtrenuis abunde dictum puto. Et Demoſthenes, in oratione, περὶ τῆς συντάξεως: Ἐστι δ' κεφάλαιον ἁπάντων τῶν εἰρημένων: οὐδὲ πόθ' ὑμᾶς οἱ λέγοντες, οὔτε πονηροὺς, οὔτε χρηστοὺς, ποιήσουσιν: ἀλλ' ὑμεῖς τούτους ὁποίους ἂν βούλησθε. &c.

27.a. Superuacaneum eſt.] Et hoc a Demoſthene ſumpſit ex oratione περὶ τοῦ στεφάνου, in qua dixit. Οὗτος δ' ἐκ περιουσίας μου κατηγορεῖ: cum ſignificet: *Huic autem ſuperuacaneum eſt, me accuſare. Quem locum* hic *uidetur imitatus*. Et Suidas Περιὸν iterpretatur, ὑπερβάλλον.

27.a. IN fuga ſalutē ſperare, &c.] Xenophon, l. 3. de Cyri Paedia: Μωρὸν γὰρ τὸ κρατεῖν βουλομένους, τὰ τυφλὰ τοῦ σώματος καὶ ἄοπλα καὶ ἄχειρα ταῦτα, ἐναντία τάττειν τοῖς πολεμίοις φεύγοντας. Homerus. Πῇ φεύγεις μετὰ νῶτα βαλὼν κακὸς, ὡς ἐν ὁμίλῳ Μήτις τοι φεύγοντι μεταφρένῳ ἐν δόρυ πήξῃ.

27.a. NECESSITVDO timidos fortes facit. Euripides: Τὰ πολλ' ἀνάγκη διαφέρει τολμήματα. Q. Curt. l. v. Ignauiam quoq. neceſsitas acuit, & ſaepe deſperatio ſpei cauſſa eſt.

27.b. AB dextera rupe aſpera.] *ſic &* Fuluij liber. Alij, *A dextris rupes aſpera. utrumq. recte.*

28.a. PAVLLO diuerſius, ſed omnes tamen, aduerſis uulnerib. conciderant.) *ſic* omnes antiqui libri. Cariſius autem lib. 2. & Diomedes lib. 1. cap. 3. ita legunt: Alis alibi ſtantes, omnes tamen, aduerſis uulneribus, conciderunt; *ſiue*, ut apud Diomedem, *Ceciderunt. Alis autem, pro Alius, antique dictum.* Priſcianus lib. xv. Aliter, inquit, ab eo, quod eſt, hic alis, huius alis, huic ali; pro, alius, alius, alij; ſecundum ſupradictam analogiam profertur. Lucretius autem lib. 1. Quando alid ex alio reficit natura; nec ullam Rem gigni patitur. Item: Sic alid ex alio per te tute ipſe uidere Talib. in reb. poteris. Et: Namq. alid ex

alio

alio clarescet, nec tibi caeca Nox iter eripiet. Et l.2. Sic alid ex alio nũquam desistet oriri. Et l.v. Sic alid ex alio peperit discordia tristis. Catullus etiam, de coma Berenices, LXI. - cum regium adepta es Coniugium, quo non fortior ausit alis. Varro Meleagris, apud Nonium Marcellum: Cum etiam alis Menandri tunicam demissam habeat ad talos.

28. a. CATILINA *longe a suis inter hostium cadauera repertus est.*] *iisdem uerbis utitur Florus* lib. 4. cap. 1. *qui hoc amplius: Pulcherrima morte; si pro patria sic concidisset.* Sallustij *autem* uerba haec Seruius in Virgilij librum Aen. 1. recitat.

IN . IVGVRTHAM

29. b. VI quidem regere patriam, aut parentes, quamquam & possis, & delicta corrigas, tamen importunum est.] *sumpsit hoc* a Platone, in epistola longa ad Dionis propinquos: Πατέρα δὲ ἢ μητέρα, οὐχ ὅσιον ἡγοῦμαι προσβιάζεσθαι, μὴ νόσῳ παραφροσύνης ἐχομένους. ἐὰν δέ τινα καθεστῶτα ζῶσι βίον ἑαυτοῖς ἀρέσκοντα, ἐμοὶ δὲ μή, μήτε ἀπεχθάνεσθαι, μάτην νουθετοῦντα. βίαν δὲ πατρίδι πολιτείας μεταβολῆς μὴ προσφέρειν, ὅταν ἄνευ φυγῶν, καὶ σφαγῆς ἀνδρῶν, μὴ δυνατὸν ᾖ γίνεσθαι τὴν ἀρίστην. Et ex v. de Legibus: Πατρίδος δὲ οὔσης τῆς χώρας θεραπεύειν αὐτὴν δεῖ μειζόνως, ἢ μητέρα παῖδας. Quam sententiam expressit idem Plato & in Critone, his uerbis: Πανταχοῦ ποιητέον ὅ ἂν κελεύοι ἡ πόλις τε, καὶ ἡ πατρίς: ἢ πείθειν αὐτὴν, ἢ τὸ δίκαιον πέφυκε. βιάζεσθαι δ᾽ οὐχ ὅσιον οὔτε μητέρα, οὔτε πατέρα, πολὺ δὲ τούτων ἔτι ἧττον τὴν πατρίδα. Hunc Platonis locum Cicero *cum significare uellet, sic ait*, in epistola, Periucundae: Id enim iubet idem ille Plato, quem ego auctorem uehementer sequor: Tantum contende-

re

re in rep. quantū probare tuis ciuib. possis: uim neq. parenti, neq. patriae, afferre oportere. Et lib. I. de Rep. apud Noniū: Sed, quoniā plurima beneficia continet patria, & est antiquior parens, quam si quis, ut aiunt, creauerit: maior ei profecto, quam parenti, debetur gratia.

29. b. FRVSTRA niti, neq. aliud, se fatigando, nisi odiū quaerere, extremae dementiae est.] Plato in epistola ad Perdiccam, quam Ficinus Dionis esse putat: *Εἰ μὴ μάτην μὲν κινδυνεύειν ᾤετο, πλέον δ' οὐδὲν ποιήσειν.*

31. a. MANASTABALE.] *Cum superiore anno* Sallustium, ueterum librorum *ope a me emēdatum, emitterem, praecipueq. in eo adiutus essem* antiquissimo Fuluij Vrsini libro; *eum ita diligenter inspexeram, nihil ut oculos meos effugisse arbitrarer. Sed, cum postea* eundem librum *euoluerem, cum alia multa, minime negligenda, secus* in eo libro *scripta animaduerti: tum uero hoc nomen, Mastanabale, non Manastabale. & cum* antiquo libro Carisius consentit: qui lib. I. de nominib. in Al terminatis: Si qua, inquit, masculina inueniuntur: haec barbara sunt: ut Hannibal, Adherbal, Mastanabal.

31. a. EQVITARE, iaculari.) Seruius, haec recitans lib. 2. Aen. Equitari, *uidetur legisse. hic ego nihil pronuncio; contentus, diuersam lectionem ostendisse.*

32. b. HVIVSCEMODI uerba cum Iugurtha fertur habuisse.) Spartianus in Seuero *diuinam* hanc orationem *uocat.* Seuerus, ait, imperator diuinam Sallustij orationem, qua Micipsa filios ad pacem hortatur, ingrauatus morbo, misisse filio dicitur maiori. idq. frustra. &c.

32. b. NON exercitus, neq. thesauri, praesidia regni sunt, uerum amici: &c.) hunc locum sumpsit ex Xenophonte, in oratione, quam habuit eius filijs, & amicis, antequam moreretur: *Οἶσθα μὲν οὖν καὶ σὺ ὦ Καμβύση, ὅτι οὐ τόδε τὸ χρυσοῦν σκῆπτρον τὸ τὴν βασιλείαν διασῶζόν ἐστιν, ἀλλ' οἱ πολλοὶ φίλοι, σκῆπτρον βα-*

σι-

σιλεῦσιν, ἀληθέστατον καὶ ἀσφαλέστατον. πιστοὺς δὲ μὴ νόμιζε φύεσθαι ἀνθρώπους. πᾶσι γὰρ ἂν οἱ αὐτοὶ πιστοὶ φαίνοιντο. ὥσπερ καὶ τ᾽ ἄλλα τὰ πεφυκότα πᾶσι τὰ αὐτὰ φαίνεσθαι. ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς τίθεσθαι δεῖ ἕκαστον ἑαυτῷ. ἡ δὲ κτῆσις αὐτῶν ἐστιν οὐδαμῶς σὺν τῇ βίᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον σὺν τῇ ἐνεργεσίᾳ. εἰ οὖν καὶ ἄλλους τινὰς πειράσῃ συμφύλακας τῆς βασιλείας ποιεῖσθαι μηδαμόθεν πρότερον ἄρχου ἢ ἀπὸ τοῦ ὁμόθεν γενομένου. &c.

34.b. SECVNDVM ea) *pro, Post ea. sic* Priscianus legit lib.XIV. de praepositione agens, *idq. sententia confirmat.* Fuluij liber, *Sed ea*.

36.b. SINE dedecore, P. C. oro uos, per liberos, atq. p. u.) Fuluij liber, *Sine dedecore, per uos, per liberos, etc.* Quo modo locutus idem Sallustius, pag. 20: 21. 22: 41: 89: 92: Et Liuius IX. 2. belli Punici. Per uos, fidemq. uestram, P. C. prius quam eorum scelus expietis, neq. in Italia, neq. in Africa, quidquam rei gesseritis.

37.b. MARE saeuum, importuosum) *sic* antiquus Fuluij liber. Seruius *tamen*, haec recitans in Virg. Aen. lib. I. *copulam addit.*

37.b. CAELO, terraq. paenuria aquarum:) Seruius, haec recitans in Virg. Aen. lib. I. copulā omittit.

38. a. MVLTIS sibi imperium petentibus.] Quidam, Multis sibi quisq. imperium petentibus, *Graeco genere loquendi. Quo modo* Aristoteles, lib. 3. Rhet. dixit. Μετὰ δὲ ταῦτα δήλων ὄντων, καὶ οἷα, καὶ ἡλίκα, εἰς τὰ πάθη ἄγειν τὸν ἀκροατήν. Varro de uita P.R. l. 2. apud Noniū, Suum quisq. diuersi cōmodum focillantur.

38.a. MVTANDI copia erat.) antea, *Mutuandi. nos, Mutandi, reposuimus*, ex Fuluij libro. *Sic enim locutus* idem Sallustius, 50. b. Eaq. mutare cum uino aduecticio, & aliis talibus. Et hac ipsa pagina: Freto diuissi ab Hispania, mutare res inter se instituerant.

38. a. QVAE Mapalia illi uocant.) *ne quis*

posthac

posthac dubitet, Mapalia, an Magalia, scribendum sit: non alienum uisum est hic adscribere Seruij uerba. Is igitur sic ad illud Virgilij lib. IV. Aen.

Vt primum alatis tetigit Magalia plantis,

Magalia: Afrorum casas. Magalia, & Mapalia, idem significant. Sed, Māgalia Mā producit; Mapalia, uero, corripit: ut, Et raris habitata Mapalia tectis. Festus Pompeius *Mapalia nominat:* & idem Sallustius infra, 51. a.

38. a. NVMIDIAE nomine.) *credo* hominib. fide dignis, *affirmantib.* in antiquo libro, *Nomo, esse, non, Nomine. quod rectius uidetur.*

38. b. PROXIME *Carthaginem Numidia appellatur.*) Fronto in, Proxima, sic: Proxima Carthaginem Numidia appellatur.

38. b. PROXIME Hispaniam Mauri sunt.) Fuluij liber, Hispanias. Fronto, Proximi Hispaniae Mauri sunt.

40. a. VALLO, atq. fossa, moenia circumdat.) Diomedes *lib.* 1. *cap.* 1. *copulam omittit.*

40. b. NISI *tamen intelligo.*) *Nisi ualet, Sed. Quo modo* idem locutus 61. b. Nisi, quod illi in tanto malo turpis uita integra fama potior fuit, improbus, intestabilisq. uidentur. Et 77. b. Nisi tamen resp. pariter ac saeuissimo imperio, bene atq. decore gesta. *Sic & ab alijs usurpatur. dixit enim* Cicero ep. 1. lib. XIII. ad Memmium: Nisi tamen multo minus tibi concedi potest. Et ibidem, ep. 73. De re, nihil possum iudicare: nisi illud mihi certe persuadeo, te, talem uirum, nihil temere fecisse. Et ad Atticum, ep. 14. lib. V. Nisi tamen id erit mihi gratissimum. Et ad eundem, ep. 6. lib. XI. Nisi illud erat infinitum. Et ibidem, ep. 23. Nisi illud quidem mutari non uideo posse. Et ad Hirtium, lib. 9. apud Nonium: Dicis, quid quaeso istuc intererat? nescio. nisi tamen id erat mihi iucundum.

Item in oratione pro Sex.Roſcio Amerino,37. Quid erat,quod Capitonem primum ſcire uoluerit,neſcio. niſi hoc uideo, Capitonem in his bonis eſſe ſocium. Et Plautus, in Epid. actu 2.

-ſi placebit, utiminor
Conſilium; ſi non placebit, reperitote rectius:
Mihi iſtic nec ſeritur, nec metitur. niſi ea, quae uis, uolo.

Et in Perſa, actu 2.

-Dij, deaeq. te omnes perdant,
Niſi hodie, ſi prehendero, defigam in terram colaphis.

Et in Sticho, actu 2.

-Miror, quid ſiet:
Niſi, ut periculum fiat, uiſam quid uelit.

Et Terentius, Andria, actu 4. ſc. 1
Neſcio. niſi deos fuiſſe iratos mihi ſcio,
Qui illi auſcultauerim.-

Quo in loco Donatus *foede erraſſe* mihi uidetur, *mutilum locum eſſe exiſtimans.* haec enim dicit: Deeſt, Quia ut ſit, Niſi quia.

Et Eun. actu 3. ſc. 4.

- Nequeo ſatis mirari, neq. conijcere.
Niſi, quidquid eſt, procul hinc libet priu', quid ſit, ſciſcitari.

Et actu 5. ſc. 1
Neſcio. niſi amaſſe credo Pamphilam.

Et actu 5. ſc. 6.
Non dubium eſt, quin mihi magnum ex hac re ſit malum.
Niſi, quia neceſſe fuit hoc facere, id gaudeo.

Et Heaut. actu 3. ſc. 2.
Ioco, an ſerio, illaec dicat, neſcio:
Niſi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.

Et actu 4. ſc. 1.

Niſi

Nisi aliquid uideo, ne, esse amicam hanc gnati, resciscat senex.

Et Adelph. act. 1. sc. 2.

-dixit, uelle uxorem ducere:
Sperabam iam deferuisse adolescentiam:
Gaudebam. ecce autem deintegro. nisi, quidquid est,
Volo scire; atq. hominem conuenire, si apud forum'st.

Et actu 4. sc. 2.

-Nequeo satis decernere:
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miserijs.

Quo in loco male Donatus.

Et actu 4. sc. 5.

Nescio. nisi, quia tam misere hoc cupio esse uerum, eo uereor magis.

Et Phormione, actu 3. sc. 1

Nescio. nisi Phaedria haud cessauit pro te eniti.

Et actu 5. sc. 7.

Nescio. nisi, me dixisse nemini, id certo scio.

Et Hecyra, actu 1. sc. 2

Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sane curae est, quorsum euenturum hoc siet.

Et actu 2. sc. 3.

-Nec, qui hoc mihi eueniat, scio:
Nisi pol filium multis modis iam exspecto, ut redeat domum.

Gellius quoque, lib. x. cap. xii

Item aliud, inquit, quod hercle, an ponerem, dubitaui. ita est deridiculae uanitatis. nisi iccirco plane posui, quod oportuit nos dicere, *&c.* Et Plinius, lib. xxxv. cap. x. Nisi accitus a rege. Sic enim *legendum ex* omnib. antiquis libris; *non*, ut in peruulgatis, *Sed.* De Graecis *autem* Aristophanes: Εὖτοι λέγειν ἔμοι γε φαίνεσθον

πεδον πάνυ πλὴν ἐν μόνο δέδοικα. Et alii.

42.a.Prolatandis consultationibus.) Fuluii liber, Protelandis. Quo modo item 16. 6. *idq. magis olet antiquitatem*.

43.a.Satyram legem) *dictionem*,Legem,sustulimus, ueterum exemplarium *auctoritate adducti*.

43.a. Dein, postero die, quasi per Saturam sententiis exquisitis, in deditionem accipitur.) Sic Iustinianus,in praefatione quadam Digestorum: Sparsim, & quasi per Saturam,collectum opus,dicit,utili inutilib. mixto,maxima tamen parte inutilib. deputata. Et Carisius lib.2. Omnia in se capit, quasi collecta per Satyram, (*sic enim lego, non,Collectam.*) concessa sibi rerum uaria potestate. Vide & Diomedem; & Festum, *a quo miror* hunc Sallustii locum iisdem uerbis in uoce Satura recitari, ex C. Laelii oratione, quam pro se dixit; *cum procul dubio* Sallustii *sit*.

43.a. Ac potissimũ eam dicam,quã in concione,&c.) Fuluii liber,*Ea dicam,quae in concione.nec displicet.nam, si legatur*,Eam dicam,quam in concione: *non uideo, qui possit apte* uerbum, Disseruit, quod subsequitur, *accommodari. quis enim probet hoc loquendi genus*, Orationem disserere? *liberum tamen cuiq. iudicium relinquo.*

43.b.Quamq.multi.) Fuluii liber,*Quamq.inulti*.malo,*Multi. & si nec*, Inulti, reiicio.

43.*b*. Obnoxijs inimicis.) *etsi* uideo *scriptum esse* in quibusdam libris,*Obnoxijs inimicis:tamen,Obnoxij*,magis probo :*pro,Subiecti,subditi,uosmet eorum potestati dedentes. quod Memmius reprehendit*.

44.*a*.Incendunt per ora uestra magnifice) Fuluii liber, *Magnifici*.

44.In impetio nati.) quidam libri *praepositionem omittunt.utrumq. sententiam habet satis commodam*.

44.b.Maius dedecus est,parta amittere,quam omnino non parauisse.) *similia illa*,in Catilina, 22. Virtus,

atq. ſapientia maior in illis fuit, qui ex paucis opib. tantum imperium fecere, quam in nobis, qui ea bene parta uix retinemus. Et in Iugurtha, 69. Nobilitatem certe peperiſſe, quam acceptam corrupiſſe, melius eſt. Et Thucydides, lib. 2. in concione Periclis 2. Αἴσχιον, ἔχοντας ἀφαιρεθῆναι, ἢ κτωμένους ἀτυχῆσαι.

44. b. VIRVM flagitioſiſſimum exiſtimo impune iniuriam accepiſſe.) *ſuſpectus locus. Quod ſi,* Virum, *deleas, quo modo* in Gryphianis libris impreſſum eſt, *haec erit ſententia: Tametſi flagitioſiſſimam rem exiſtimo, ut aliquis iniuriam acceperit impune, ideſt impunito eo, qui iniuriam ipſam intulerit: tamen, &c.* Alii, Viro, *reponunt. quod improbo. Impreſſam lectionem comprobat* Fuluii liber.

45. b. SECVTI morem imperatoris ſui.) Quales, inquit Cicero in epiſtola, Periucundae, in Rep. principes eſſent, tales reliquos ſolere eſse ciues, ut apud Platonem noſtrũ ſcriptũ eſt diuinitus. Platonis uerba ſunt, lib. 3. de Legibus: Μηδεὶς ὑμᾶς πειθέτω, ὦ φίλοι, ἀλλῇ θᾶττον, καὶ ῥᾷον μεταβάλλειν ἄν ποτε πόλιν, καὶ τοὺς νόμους ἢ τῇ τῶν δυναστευόντων ἡγεμονίᾳ. Eadem prope Xenophon, l. 8. de Cyri paedia: Ὁποῖοί τινες ἂν οἱ προστάται ὦσι, τοιοῦτοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς ἐπιτοπολὺ γίγνονται. Et Iſocrates, ἐν τῷ πρὸς Νικοκλέα, περὶ τοῦ βασιλεύειν: Τὶ τῆς πόλεως ὅλης ἦθος ὁμοιοῦται, τοῖς ἄρχουσι.
Et idem in ea, quae inſcribitur, Νικοκλῆς: Φιλεῖ τὸ πλῆθος ἐν τούτοις τοῖς ἐπιτηδεύμασι τὸν βίον: διάγειν ἐν οἷς ἂν τοὺς ἄρχοντας τοὺς ἑαυτὸν ὁρῶσι διατρίβοντας.

45. b. CASSIVS praetor.] *antea* in uulgatis libris, *Caſſius populi R. quod mendoſum duxi. itaq. repoſui, Praetor, pro, Populi R. non differentib. antiquis notis, quarum ignoratio errorem peperit. nam Praetor ſcribebatur ſic, P R. Populi R. ſic, P. R. Praeterea hiſtoriam ſum ſecutus. nam Caſſius praeturam gerebat. quod ante paucos uerſus oſtendit* Salluſtius.

Sallustius. *Cum haec scripsissem*, eundem Fuluii librum *inspexi, qui coniecturam meam confirmat. nam* in eo diserte scriptum est, Cassius pr.

45. b. QVONIAM se populo R. dedisset.] *sic antea* in omnib. uulgatis libris *legebatur. Ego, Dedidisset*, reposui, *ex coniectura*.

46. b. PAVCIS diebus.] in quibusdam libris, *Paucis post diebus. sed perperam: non enim mutatione opus est: cum, Paucis diebus, idem sit, quod, Paucis post diebus. Quod* Ciceronis, aliorumq. exempla declarant. Vide & 34. 48: 51. 60. 70: 81.

47. a. TRIBVNI. Pl. continuare magistratum nitebantur.] *Tribunatus pl. magistratus appellatur. proprie tamen*, si Plutarcho credimus, *magistratus non est; cum neq. lictores habeat, neq. ius dicat, neq. purpura utatur. Quib. etiam alia* Plutarchus *adiungit, ut probet, non esse magistratum. Cum quo sentire uidetur* Liuius lib. 1. Ardens, inquit, ira tribunus uiatorem mittit ad consulē, consul lictorem ad tribunum, priuatum esse clamitās, sine imperio, sine magistratu. *Sed utrumq. refellit* Cicero, in ep. 7. lib. 1 fam. cum ait: Quo quidem tempore, ut perscripsi ad te antea, cognoui Hortensium percupidum tui, studiosum Lucullum, ex magistratib. autem, L. Racilium, & fide, & animo in te singulari. Quem enim hic *in magistratum esse dicit, eum tribunum pl. nominat* ep. 1. & 5. lib. 2. ad Q. Fratrem. Et in oratione pro Quinctio, *de tribunis pl.* Per eum magistratum, qui auxilij caussa constitutus est. Et lib. 1. de Oratore: Exierant cum Crasso adolescentes, C. Cotta, qui tribunatum pl. tum petebat, & P. Sulpicius, qui deinceps eum magistratum petiturus putabatur. Et in lib. de claris Oratoribus: Ita tacitus Crassi tribunatus, ut, nisi in eo magistratu cenauisset apud praetorē Granium, idq. nobis narrauisset Lucilius, tribunum pl. nesciremus fuisse. Apud Nonium autem Fenestella,

his uerbis: Vt magistratum inierunt tribuni pl. C. Cato Ptolemaeo regi, & Lentulo consuli, assiduis concionib. inuidiam concitare coepit. Et Asconius, idem significat in commentario Verrinae II. *cum, interpretans illud* Ciceronis, Magistratum ineat necesse est nonis Decembribus: Eo, inquit, die tribunus pl. futurus. Et idem, in orationem pro Cornelio, C. Cottam legem tulisse, ut tribunis pl. liceret postea alios magistratus capere, duob. in locis ait. Et ibidem, Tiberium Gracchum tribunum M. Octauio, collegae suo, magistratum abrogasse, tradit. *Mirari equidem* aliquis *possit*, *quod* scriptum Plutarchus reliquit, *tribunos pl. purpura non esse usos*; *cum* in oratione pro Cluentio *de tribuno pl.* *Quinctio* legantur haec: Facite, ut non solum mores eius, & arrogantiam, sed etiam uultum, atq. amictum, & illam usq. ad talos demissam purpuram, recordemini. *Verum non est inter eos controuersia. notat enim* Cicero *purpuram in Quinctio tribuno pl. tamquam indicium insolentiae, quod amictu uteretur, ceteris tribunis inusitato.*

47.b. SVBDOLE eius augere amentiam.] sic & antiquus Fuluij liber. *Subdolus tamen* reposui; *quod ita scriptum* in quibusdam antiquis libris *comperissem: & argutius uidetur, magisq. Sallustianum.*

48.a. CENTVRIO primipili tertiae legionis] *Primipilus, & Primus pilus, non idem sunt. nam Primipilus, siue Primopilus (utrumq. enim,* ut infra ostendam, ueteres *dicebant: unde Primipilaris*, apud Quinctilianum, lib. VI. Plinium epist. lib. x. & apud Suetonium in Tiberio, & Spartianum in Pescennio Nigro, *Primo pilus autem* in antiquo lapide *reperitur*) *Centurio primus fuit inter decem centuriones triariorum. Primus pilus autem non centurio, sed centurionatus, fuit, quem ordinem centurio Primipilus ducebat. Vtriusq. subiungam exempla, et*

centurio-

centurionis primum, deinde ordinis. Exemplorum autem quia duo genera sunt, quae ex libris, *quaeq.* ex antiquis lapidib. *sumuntur; primum* a libris *ordiar*. Caesar, *de Primipilo centurione*, lib. 2. Bel. Gal. Primipilo P. Sextio, multis uulnerib. confecto. Liuius lib. 7. P. Salonius alternis prope annis & tribunus militum, & primuscenturio, erat, quem nunc Primipilum appellant. Idem lib. 8. Duo Primipili ex utraq. acie inter Triarios erant. Valerius lib. 1. cap. 6. de prodigijs: Aquilarum altera uix conuelli a primipilo potuit. Addam etiam Dionysij Halic. Graeca uerba, quae sunt lib. IX. Ἑνὸς τῶν ταγμάτων τῇ λαμπροτάτῃ ἀρχῇ κεκοσμημένος, ᾗ τὰς ἑξήκοντα ἑκατονταρχίας ἕπεσθαί τε, καὶ τὸ κελευόμενον ὑπηρετεῖν, κελεύει νόμος. τούτους Ῥωμαῖοι τοὺς ἡγεμόνας τῇ πατρίῳ γλώττῃ Πριμοπίλους καλοῦσιν. *Quibus uerbis intelligitur, centurioni Primipilo solitas obedire sexaginta centurias, id est, totam legionem.* Et Vegetius, *eum Aquilae praefuisse, quod erat signum legionis,* lib. 2. *demonstrat. Cuius potestatis ea ratio fuit; quia, cum essent in legione tria militum genera, denis singula centurionib. instituta, Hastati, Principes, Triarij; & ceteris omnib. Triarij, aetate, usu, fortitudine praestarent.; eo fiebat, ut primus centurio Triariorum non modo reliquis nouem Triariorum centurionibus, uerum etiam reliquis Hastatorum, & Principum, centurionib. imperare posset. Propterea dixit* Dionysius, *eum sequi solitas sexaginta centurias. uerum id perquam raro factum opinor; quippe cum in praelijs separatim singuli ordines, Hastati, Principes, Triarij, pugnarent. Quod si & Hastati, & Principes, loco moti, fusiq. ab hostib. fuissent; tunc* Triarij*, fugientib. exceptis, renouata pugna, hostes inuadebant, eosq. Hastati, & Principes, modo uicti, sequebantur. ita, permixtis ordinibus, unum esse oportebat, cuius uoluntati, & imperio, milites omnes parerent. is autem Primus centurio, id est* Primipilus, *fuit: qui cum aquilae praeesset,* ut ait Vegetius, *& inter centurio-*

nes Triariorum primum locum obtineret; iure omnib. reliquorum quoq. ordinum centurionib. imperabat. Quod & Plinius lib. 22.c.6.declarat.inquit enim: Primum pilum capessens sub Catulo, exclusam ab hoc legionem suam hortatus, tribunum suum, dubitantem per castra hostium erumpere, interfecit, legionemq. eduxit. *Quib. uerbis constat, eum, qui primum pilum duceret, primum locum in legione, post tribunum militum, obtinere solitum.* Liuius *quoq. honoratiores ceteris centurionib. indicat fuiße primipilos,* cum ait lib.42. Cum tribuni militum centuriones, sed primum quemque, citarēt; tres & uiginti centuriones, qui primos pilos duxerant, citati tribunos pl. appellarunt. *Quemadmodum autem Primipili primum locum inter omnes suae legionis centuriones obtinebant: sic primae legionis* Primipili *honore praestabant omnib. ceterar. legionum* Primipilis. *Propterea* Sp. *Ligustino, qui antea quater pilum duxerat, primus pilus in legione prima uirtutis caussa est assignatus.* Quod apud Liuium scriptum est, eodem libro.

Haec, ex libris: *Nunc* lapidum testimonia subscribamus.

Fulginei. 1

P. AELIO. P. F. PAPIR
MARCELLO . CENT
FRVM. SVB . PRINCIPI. PE
PEREGRINORVM . ADSTATO
ET. PRINCIPI . ET . PRIMIPILO
LEG. VII. GEN . PIAE . FEL . ADLEC
TO . AD. MVNERA. PERAEFF
LEGG. VII. CLAV. ET. PRIMAE
ADIVTRICIS. V. F. FLAMINI
LVCVLARI. LAVREN. LAVINA
PATRONO . ET . DECVRIONI
COLONIAE . APVLESIVM . PATRONO
CIVITAS . FORO FLA . FVLGINIA
ITEMQVE. IGVVINORVM. SPLEN
DIDISSIMVS. ORDO. FOROFLAM
CVIVS. DEDICAT. DECVRIONIBVS
ET. LIBERIS. FORVM. PANEM
ET. VINVM. ※. XX. N. ITEM
MVNICIPIBVS. ※. IIII.N. DEDIT

Sorae, ad D. Restitutae. 2

L . FIRMIO. L. F
PRIM.PIL.TR.MIL
IIII.VIR. I.D
COLONIA . DEDVCTA
PRIM. PONTIFICI
LEGIO . IIII . SORANA
HONORIS . ET . VIRTVTIS
CAVSSA

Capuae, ad D. Vincentij. 3

PAVLO . AEMILIO
PRIMIPILO . BIS
PRAEFECTO . EQVIT
TRIBVNO . CHORTIS
IIII . PRAETOR
. . . . SENECIO

Romae, in domo Caesia. 4

M . Pompeio . M . F . Ani . Aspro
7 . Leg . xv . Apollinar . 7 . Coh . III . Pr
Primop . Leg . III . Cyren . Praef . Castr
Leg . XX . Victr
Atimetus . LIb . Pullarius
Fecit . et . Sibi . et
M . Pompeio . M . F . Et . CInciae
Col . Aspro Saturninae
FIlio . suo . et V xorI . suae
M . Pompeio . M . F . Col . Aspro . FIlio . Minori

Venafri, post tribunal altaris maioris Episcopatus. 5

Sex . Aulieno . Sex . F . Ani
Primo pil . II . Tr . Mil
Praef . leuis . armat
Praef . Castr . Imp . Caesar . Aug
et . Ti . Caesaris . Augusti
Praef . Classis . Praef . Fabr
II . Vir . Venafri . et . Foro . Iuli
Flamini . Augustali
Nedymus . et . Gamus . Lib

Seno-

Senogaliae. 6

P. F .... A . Primopilo
Spectatae.uirtutis.equestris.ordinis.u
Patribus. et . Plebi . grato
Ob . gratam . adolescentis
indolem . benemeritam
Saxum . Dedit

Parmae. 7

. . . .
PRAEF. LEG. XX. VALEN
VICTR . PRIMOP . LEG
X. GEMIN. PIAE. FIDEL
CENT. LEGION. IIII. SCY
THIC. XI. CLAVD. XIIII. GEM
VII. GEMIN
PATR. COL. IVL. AVG. PARM
PATR . MVNICIPIORVM
FORODRVENT . ET. FORO
NOVANORVM. PATRON. COL
LEGIOR. FABR. ET. CENT. ET
DENDROPHOR . PARMENS
COLLEG. CENT . MERENTI

Tarra-

Tarraconae. 8

Templum . hoc . Sacrum . Her . . . .
. . . . . Augusti . Nomen . Felix
Remaneat . Stirpis . . suae . laetetur
Parens. Nam. Quom. Te. Caesar. Te. M
Exposce. Deum. Caeloque. . . . Reperies . . .
Mundum. Reges. sint. Hei. tu . . et . . sorte. . . .
Huic. Imperent. Negantq. Nos. felicibus. uo-
(teis. sueis
L. Aurelius. L. F. Pal. Rufus. Primopilaris
. . . . . . XVI. Militaris. sec . . . . . .
. . . . Imp. Caesaris. . . . .

In Hispania. 9

L. AVRELIVS. L. F
P A L
RVFVS
PRIMOPILARIS
LEG. XVI
H. S. E

De *ordinis ductore, qui Primipilus, uel Primopilus, uocabatur,* diximus. *Nunc de ipso ordine, qui Primus pilus, non Primipilus, aut Primopilus, appellabatur,* ea, quae ſcripta ſunt a ueteribus, *afferamus.* Caeſar lib. 3. Bel. Gal. P. Sextius Baculus, primi pili centurio. Idem planius etiam, lib. 5. Baluentius anno ſuperiore primum pilum duxerat. Et lib. 6. Sextius primum pilum apud Caeſarem duxerat. Et lib. 1. Bel. ciu. L. Pupius, primipili centurio. Et lib. 3. Scaeuam, centurionem, ab octauis ordinib. ad primum pilum traduxit. *tametſi mendoſe* in uulgatis libris, in eo loco, *legatur, Primipilum. nam* in antiquo Borromaei Cardinalis libro eſt, Primum pilum. Et ibidem, infra: Craſtinus primum pilum ſuperiore anno in legione decima duxerat. *De hoc ordine ſignificaſſe* eundem *puto* lib. 5. Bel. Gal. cum dixit: Erant in ea legione centuriones, qui iam primis ordinib. appropinquarent, T. Pulfio. & L. Varenus. Et Tacitus, lib. x i x. Occiſi ſex primorum ordinum centuriones. Et Liuius, lib. 7. Septimum primum pilum iam Tullius ducebat. Et lib. 8. ubi de acie tertia loquitur. Sub ſignis quindecim ordines locabantur: ex quib. ordo unuſquiſq. tres partes habebat: earum unamquamq. Primum pilum uocabant. trib. ex uexillis conſtabat. *Cum dicimus etiam, Centurio primi pili; idem ualet, ac ſi dicamus, Centurio, primum pilum ducens.* quod oſtendit Salluſtius, hoc in loco. *Et* Velleius, lib. 2. Primi pili centurionem, nomine Vibillium, fuſte percuſſit. Liu. l. 2. Populus dedicationem aedis dat M. Plaetorio, primi pili centuruoni. Suetonius in Caligula: Nonnullis centurionibus, ante pauciſſimos, quam conſumaturi eſſent, dies, primos pilos ademit, cauſſatus ſenium cuiusq. & imbecillitatem. Et Valerius, lib. 1 x. Dedicatio aedis Mercurij M. Plaetorio, primipili centurioni, data eſt. Et Tacitus, lib. x i i i. Curam praeſidiorum Pactio Orfito, primi pili

honore

honore perfuncto, mandat. Et lib. XIX. Aquilam Atilius Verus, primi pili centurio, seruauerat. Et Plinius, lib. 22. cap. 6. Primum pilum capessens, legionem eduxit. *Haec* ex historia. *Sed* a Cicerone *quoq.* tria *suppetunt huiusce generis* exempla. Epist. 20. lib. 5. ad Atticum: Cohortem primam totam perdidit, centurionéq. primi pili, Asinium Détonem. Et in oratione pro Balbo: L. Marcius, primi pili centurio, cum Gaditanis foedus icisse dicitur. Et in Antonium, oratione XII. Cum Aquilae primi pili nummos aureos daret. Quo *loco subaudiri, Centurioni, non dubito: alioqui legendum putarem, Aquilae primipilo. Constat igitur* ex Caesare, Sallustio, Cicerone, Liuio, Velleio, Suetonio, Valerio, Tacito, Plinio, *ordinem in militia fuisse Primum pilum: de quo* lapidum testimonia *non habemus: ordinis autem ductorem fuisse Primipilum*, & lapidibus, & libris, *probatum iam est. Quaeri potest: cum Primipilus, quem fuisse primum in Triarijs centurionem*, Liuio *maxime* teste *probauimus, qui eum tribuno mil. honore proximum locat, quib. nominib. reliqui nouem Triariorum centuriones appellarentur. Opinor, numero distinctos fuisse, ut post Primipilum diceretur, Centurio secundi triarij; post hunc autem, Centurio tertij triarij; eademq. ratione, usq. ad decimum*. Et, cum dixit Caesar, Ab octauis ordinib. ad primum pilum Scaeuam traduxit: *indicat, opinor, Scaeuam, e centurione octaui triarij, primum centurionem, idest primipilum, ob uirtutem, esse factum. Sic* Primus hastatus, *pro primo ordine hastatorum*, a Caesare nominatur lib. 2. bel. ci. Cecidit, inquit, Q. Fulginius, ex primo hastato legionis XII. qui, ob eximiam uirtutem, ex inferiorib. ordinib. in eum locum peruenerat: *idest, a decimo hastato, per omnes reliquos ordines, usq. ad primum.* Et Cicero, lib. 1. de Diuin. Signifer primi hastati signum loco mouere non potuit. *Eadem ratione Primus princeps uocabatur primus ordo inter prin-*

cipes;

cipes; sic secundus, terti[illegible] lud, in Ciceronis ad M. Brutum epistola: Nasennius, Cretensi bello, Metello imperatore, octauum Principem duxit. *Transibant autem centuriones uirtutis gratia ab inferiore ordine ad altiorem; ut, a decimo hastato, ad nonum; a nono, ad octauum; & sic, usq. ad primum: a primo uero hastato non ad decimum principem, sed ad primum; nec deinde a primo principe ad decimum triarium, sed ad primum, qui* priscis temporib. *uocabatur primus centurio;* posterioribus, *Primipilus*, ut Liuij uerbis ostendimus. *Hanc* mihi *coniecturam de centurione primi hastati ad ordinem Primum principem traducto*, Liuius *affert; a*pud quem lib. 42. ita loquitur Sp. Ligustinus: Hic me imperator dignum iudicauit, cui Primum hastatum prioris centuriae assignaret: tertio iterum uoluntarius miles factus sum in eum exercitum, qui aduersus Aetolos, & Antiochum regem, est missus a Man. Acilio mihi Primus princeps prioris centuriae est assignatus. *De Centurione autem primi principis, ad ordinem primi pili traducto*, sic Vegetius, lib. 2. uetus consuetudo tenuit, ut ex primo principe legionis promoueretur Centurio primi pili. Hactenus recte Vegetius. Quod autem subiungit, *in eo mutatam Militiae rationem declarat*: ait enim: Qui non solum Aquilae praeerat, uerum etiam quattuor centurias, idest, quadringētos milites, in prima acie gubernabat. *Primum, non quattuor centurias, uerum unam tantum, gubernabat Primipilus: & erant in Triarijs, quot Manipuli, totidem Primipili; qui antea*, ut lib. VII. scripsit Liuius, *Primi centuriones appellati fuerant. In hoc igitur* ualde a Polybio, cui plurimum in historia tribuo, Vegetius dissentit. *Quod si Centuria Manipulus est, ut equidem facile credo; quia Centuriones, qui Manipulis praeerant, nominabantur: non intelligo, qui potuerint in quattuor centurijs milites esse quadringenti. Concedam*, priscis illis tempo

ribus,

ribus, cum Roma Reg[illegible]ta. etiam aliquanto post, centenos fuisse milites in centuria; sed, quo tempore aduersus Latinos Romani T. Manlio Torquato, & P. Decio cos. dimicarunt, in singulis hastatorum, principumq. manipulis erant milites sexageni; praeterea centuriones duo, uexillarius unus: Triariorum autem 180, & centuriones item duo, uexillarius unus: totidemq. & Rorarij, & Accensi, in eodem, cum triarijs, manipulo. nam in tertia acie quindecim manipulos Liuius constituit: quos etiam Ordines uocat: singulosq. diuidit in partes tres, Triarios, Rorarios, Accensos. Age, Liuianos manipulos omittamus: de ijs cogitemus, quos Polybius denos quidem in singulis militum generibus, idest in hastatis, principibus, triarijs, diuerso tamen militum numero, constituit. singulis enim Hastatorum, & Principum, manipulis milites attribuit CXX; Triariorum autem manipulis dimidium, idest LX. Ita neq. Vegetio cum Liuio, aut Polybio; neq. rursus inter Liuium, & Polybium, conuenit. Quid, quod primum pilum in acie prima statuit Vegetius, contra quam Liuius, & Polybius, qui locum ei postrema in acie inter Triarios assignat. nimirum diuersis temporib. magna rei militaris facta commutatio est. Nec enim perpetuo mansit ea militiae ratio, quam a Polybio, qui cum Africano minore uixit, explicatam uidemus. Ille pilum solis uelitib. tribuit, hastatis autem, & principibus, ueruta bina; triarijs, neq. pilum, neq. ueruta, sed hastam, praeter gladium: Caesar autem, lib. III. Bel. ci. (ut uno contenti simus exemplo, cum suppetant multa) iacta esse pila, significat, ab ijs, qui cum Crastino euocato contra Pompeianos procurrerunt: quos non fuisse uelites, qui minimae fortitudinis erant, ostendit non obscure: ait enim: Electi milites eum circiter CXX. uoluntarie eiusdem centuriae sunt prosecuti. Vt omittam, quod legionem C. Marius auxit ad militum sex millia: ut is esset ordinarius numerus, qui antea fuerat quattuor millia ducenti: quod Polybius memoriae prodidit.

48.b.

48.b. C. MAMILIVS Limitanus.) alij, *Limentanus, quod mendoſum eſt. Sincerum autem, Limitanus, aut Limetanus: cum, & E, uiciſsim ueteres uſurpauerint. Eſt autem hic C. Mamilius is, qui legem Mamiliam celebrem tulit de Limitibus, cuius mentio eſt* in libro de Limitib. agrorum, & apud Ciceronem de Legibus, & in Bruto. Nummum *praeterea* argentum ipſi uidimus apud clariſſimum uirum, Andream Lauretanum, patricium Venetum, in quo eſt, C. MAMIL. LIMETAN.

50. a. ALIA omnia ſibi cum collega communia ratus.) *Communia*, Fuluij liber *non habet*.

51. a. COCTVM cibum.) Valerius, lib. 2. cap. 2. Namq. lixas, inquit, e caſtris ſummouit, cibumq. coctum uenalem proponi uetuit: in agmine neminem militum miniſterio ſeruorum, iumentorumque, ut arma ſua, & alimenta, ipſi ferrent, uti paſſus eſt. caſtrorum ſubinde locum mutauit: eadem, tamquam Iugurtham ſemper adeſſet, uallo, atq. foſſa, ampliſſime cinxit.

51. a. CERTIOR Romae factus) *Roma, legitur* apud Nonium, haec recitantem in, Innocentia.

51. a. IAM antea experimentis cognitum erat] Sic Tacitus: Experimentis cognitum eſt, Barbaros malle Romam petere reges, quam habere.

51. b. ITEM funditorum, & ſagitt.) *Dehinc, pro, Item, eſt* apud Nonium, haec recitantem in Commentariolo de genere armorum.

52. a. HVMI arido, atq. arenoſo.) *ſic legit* Priſcianus lib. XIIX. *nec omnino diſcrepant* ueteres libri. *Quem locum* ab alijs *quoq. iam animaduerſum, ac notatum, uideo*.

53. a. POST principia habere.) ſic Siſenna, hiſt. lib. 3. apud Nonium: Poſt principia paullatim ſecedunt, atq. inde fugae ſe mandant. Quo in loco mendoſe, Poſt ricipia legitur. Sic & Gnatho Terentia-

nus,

nus, actu 4. sc. 7.
Tu hosce instrue: hic ego ero post principia: inde omnib. signum dabo.
Et C. Gracchus, apud Gell. lib. XV cap. XII. Sed in conuiuio liberi uestri modestius erant, quam apud principia. *sic enim est legendum: non*, ut in uulgatis, *Principem*. Et Cicero ad M. Brutum: Spes libertatis nusquam, nisi in uestrorum castrorum principijs est. *Quo in loco male* quidam, Praesidijs, pro Principijs. Et Varro, de re rust. lib. III. cap. 4. Ego uero, ut aiunt, post principia in castris.

59. a. DOMI modicus.) *respuo, quod* a quibusdam *legitur, Domi pudicus. nam & sententia recipit, Modicus; & uero* ita recitat Nonius *in* uerbo, Modicus.

63. a. INTERDVM, somno excitus, arreptis armis, tumultum facere.) Apud Diomedem lib. I. c. 4. ita scriptum est: Interdum, experrectus somno, arreptis armis, tumultum facere.

65. a. IMPARES magnitudine, pari natura.) Seruius, in Virg. Aen. lib. I. Impares magnitudine, pares natura. *Vtrouis modo legas, parui refert*.

66. b. PRETIVM fore.) *sic reposui*, ex plerisq. antiquis libris. Quo modo locutus, 81: Fuerit mihi pretium eguisse aliquando amicitiae tuae. Et Tacitus 1. Germanico pretium fuit, conuertere agmen. Et 2. Resq., eo anno prolatas, haud referrem, nisi pretium foret. Fuluij tamen liber, Operae pretium fore. Ego *dictionem*, Operae, *induxi*, aliorum ueterum librorum auctoritate adductus.

67. b. MILITIAE.) *sic* antiquus Fuluij liber. in uulgatis, *Militia. Sed antiquus loquendi modus, Domi, militiaeque, adduxit me, addita praesertim* ueteris libri auctoritate, *ut locum mutarem*.

68. b. NATVRAM unam, & cõmunem, omnium.) *Euripides*: Τὸ γὰρ πάλαι καὶ πρῶτον ὅτ' ἐγενόμεθα διὰ

δ' ἔκρι-

δ᾽ ἔκρινεν ἁ τοκοῦσα γαῖ βροτοὺς, ὁμοίαν χθὼν ἅπασιν ἐξε παίδευσεν ὄψιν. ἴδιον οὐδὲν ἔχομεν.

68.b. Faciant idem maiorib. suis.) *non defuere, qui, & sententiam, & loquendi genus, ignorantes, hunc locum deprauare conati sunt; arbitrati, pro, Faciant, legendum, Faciunt: quasi dixerit* Sallustius, *Eodem modo maiores suos despiciunt, sicuti me. quod aperte falsum est, & pulcherrima sententia deteriore commutatur. Est autem horum uerborum haec significatio: Si me iure despiciunt, faciant idem, quod maiores sui fecere: idest, imitentur maiores suos in recte factis: non enim debent & me despicere, & maiores suos non imitari.* Graeca loquendi ratio, *parum explorata, sententiae tenebras offudit.* Sic locutus ante Sallustium Lucretius, post Horatius. Lucretius lib.2. - animalia cum sint, Atq. animalibu' sint mortalibu' una eademque. *pro, unum, & idem, quod animalia mortalia sunt.* Et lib.3.

- quor. unus Homerus
Sceptra potitu', eadem alijs sopitu' quiete est.

pro, eadem, qua alij.

Et lib.4.

Nempe eadem facit; & scimus facere omnia turpi.

pro, eadem, quae turpis.

Horatius autem, in libro de Arte poetica, ad Pisones: (*sic enim malo nominare, quam,* ut quidam, epistolam, ex Quinctiliano lib. 8. c. 3. Prisciano, Diomede lib. 3. c. 1. Donato in Terent. Adelph. act. 5. sc. 4. Seruio in Virg. Aen. lib. 1. & Probo, etsi Carisius lib. 2. aduersetur.)

Inuitum qui seruat, idem facit occidenti.

pro, idem, ac si occideret.

De Graecis autem, Sophocles in Aiace:

γμεῖς θ᾽ ἑταῖροι ταὐτὰ τῇδέ μοι τάδε τιμᾶτε.

Et in Tyranno.

— ἦν γὰρ εὑρεθῇ λέγων
σοὶ ταῦτ', ἔγωγ' ἂν ἐκπεφλεγοίην πάθος.
Euripides quoque, apud Gellium, lib. XIII. cap. XXIV.
Δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς Αἰσχύλος,
Ἥκω γὰρ εἰς γῆν φησὶ, καὶ κατέρχομαι.
Ἥκω δ' ταυτόν ἐστι τῷ κατέρχομαι.
Νὴ τὸν Δί' ὥσπερ εἴ τις εἴποι γείτονι,
Χρῆσον σὺ μάκτραν, εἰ δὲ βούλει, κάρδοπον.
Et Xenophon, in Cyri Paedia, sic:
Τὸ αὐτὸ ἡμῖν ᾄδεται. *Et infra in eadem saepe.* Item Isocrates Ἀπολλωνιάτης, in oratione πρὸς Δημόνικον: Ταυτὰ πάσχει τοῖς ἅρμασι. Et Aristoteles, in libro de Arte poetica: Αὐτὸς ἂν εἴη μιμητὴς Ὁμήρῳ Σοφοκλῆς. Et Rhet. lib. 3. Ἔφη ὁ δὲ, οὐκοῦν σὺ ταυτὰ τούτοις ἔθου.

69. b. ILLIS artificio opus est, ut turpia facta oratione tegant.) Thucydides, lib. 3. Ποιήσατε δ' τοῖς ἕλλησι παράδειγμα, οὐ λόγων τούτοις ἀγῶνας προθήσοντες, ἀλλὰ ἔργων: ὧν ἀγαθῶν μὲν ὄντων, βραχεῖα ἡ ἐπαγγελία ἀρκεῖ. ἁμαρτανομένων δ', λόγοι ἔπεσι κοσμηθέντες προκαλύμματα γίγνονται.

70. b. NEQ. quisquam parens liberis, uti aeterni forent, optauit, magis, uti boni, honestiq. uitam exigerent.) Sumpsit haec ex Platone in Epitaphio: Οὐ γὰρ ἀθανάτους σφίσι παῖδας ηὔχοντο γενέσθαι, ἀλλ' ἀγαθοὺς, καὶ εὐκλεεῖς.

70. b. PLVRA dicerem, Quirites, si timidis uirtutem uerba adderent.) in Catilina, 26: Compertum ego habeo, milites, uerba uirtutem non addere, neq. ex ignauo strenuum, neq. fortem ex timido, exercitum oratione imperatoris fieri. Et Xenophon, lib. 3. Κύρου παιδείας: Οὐδεμία γὰρ οὕτως ἔσαι καλὴ παραίνεσις, ἥτις τοὺς μὴ ὄντας ἀγαθοὺς, αὐθήμερον ἀκούσαντας, ἀγαθοὺς ποιήσει.

70. b. A. MANLIVM) *Man ilium,* Plinius *nominat* lib. XXXIII. cap. I

71. b.

71.b. NEQ. belli patrandi cognouit.) *Sic Priscia*nus legit; *subaudiens, Caussam: sic &* antiquus Fuluij liber. *Quo modo &* Liuius lib.v.*&* Hirtius de bello Alexandrino *locuti sunt. quod ab alijs quoq. animaduersum est. His uerbis haec est subiecta sententia: Neq. ad bellum patrandum pertinere cognouit.*

73.b. MORE humanae cupidinis, ignara uisundi.) *pro, uisundi ea, quae ignorantur.* Sic Gellius, lib.IX. cap. XII. & Nonius, in uerbo, Ignarus, recitant. *Quo modo* Virgilius locutus lib. X. Ignarum Laurens habet ora Mimanta. Et Tacitus lib.2. Per occulta, & uigilib. ignara. Et lib.3. Non sibi quidem ignara, quae uulgabantur. Et lib.XII. Nihil tam ignarũ barbaris, quam machinamenta, & astus oppugnationum. Et idem Sallustius, 54. a. Regio, hostib. ignara. *Gnarus item, pro Cognitus,* apud eundem Tacitum: Idq. nulli magis gnarum, quã Neroni. Et, Campos madentes, & ipsis gnaros.

75.a. SVLLA gentis patriciae nobilis fuit, familia prope iam exstincta.) Seruius lib. Aen. VII. Sulla patriciae gentis fuit, familia iam exstincta &c.

75.a. DE uxore potuit honestius consuli.) Valeriã enim, in theatro lasciue nimis blandientem, senex ipse, uxorem duxit. Plutarchus.

75.b. VIX decima parte die reliqua.) antea in uulgatis, *Diei, legebatur, quemadmodum est* in Fuluij libro. *Die, emendaui,* ex Prisciano lib. IIX. *&* Gellio lib. IX. cap. XIV. cuius haec sunt: Ego in Iugurtha Sallustij, summae fidei, & reuerendae uetustatis, libro, Die, casu patrio, scriptum inueni. uerba haec ita erant: Vix decima parte die reliqua. non enim puto argutiolam istam recipiendam: ut, Die, dictum, quasi, Ex die, existimemus. Supra quoque, 54. a. Et iam die uesper aderat, pro, Diei. *non enim assentior* Fuluij libro, *in quo, Diei, scriptum est: tamen littera, quasi errasset librarius in scribendo, superscripta.* Et 74. a. Quae dubia nisu uide-

bantur. Sic enim habent quidam ueteres libri. Et 80. a. Vbi castra locata, & die uesper erat. *Quo item in loco, Diei, habet* Fuluij liber. *Acie quoque, pro Aciei, dixit* idem Sallustius. historiarum libro primo: quod patet ex Prisciano, Seruio, & Probo. Et Horatius Od. 7. lib. 3. Constantis iuuenem fide, pro, fidei. Et Sat. 3. lib. 1. Commissa fide. Item Virg. Georg. 1. Libra die, somniq. pares ubi fecerit horas. Et Aen. lib. 1. Munera, laetitiamq. die. Fide quoque, pro Fidei, dixisse Plautum in Aulularia, testatur Carisius, Instit. gramm. lib. 1. Plancus item, ad Ciceronem: Quo obside, fide, illius, & societatis in rep. administranda uterer.

76.a. PARS equos adscendere.) *Fronto, Escendere, legit. in quo suspicarer mendum ineße, nisi ab eo litterarum ordinem seruatum uiderem. haec enim recitat in uerbo, Escendo.*

76.a. OBTRVNCARE multos.) *sublato uerbo, Alios, quod* in uulgatis libris *erat, in quib.* legebatur, *Alios obtruncare, multos contra &c. mutata etiam distinctione, locum, ut opinor, illustraui. quam correctionem* eidem Fuluij libro *deberi, fatendum est.*

76.b. DEIN custos pleno gradu in collem subducit.) Apud Nonium, *Cunctos, legitur, haec recitantem* in uerbo, Subduco. *De pleno autem militum gradu, uidendus* Vegetius, lib. 1. cap. IX. & ep. Trebonij 16. lib. XII.

76.b. TVBICINES simul omnes signa canere.) *pro, Signa, erat* in uulgatis libris, *Tuba. est autem absurdum, si dicas, Tubicines tuba canere. nam, si Tubicines sunt, quis dubitet, quin Tuba canant? itaq. reposui, quod scriptum uidi* in antiquissimo Fuluij libro. *Tubicines autem signa canunt, cum tubarum clangorem spiritu excitant.* Paullo ante dixit, Ne signa quidem canere iubet. Et, in Catilina, 27. b. Signa canere iubet. *utroq. enim modo dici potest, Signa canunt; ut, Signa, sit nominandi casus: &, Tubicines signa canunt; ut sit accusandi casus. Tubae uero signa uocantur, quia mili-*

tib. *signum dant, quid eis agendum sit. nam, si referre, aut inferre, pedem oportet; si consistere, aut locum, ordinem ue, mutare: uarie signa canunt.*

78.b. IAM a prĩcipio inopi.) *Inopi, non legitur* in quibusdã antiquis libris. *& sane abesse potest, incolumi sententia.*

79.a. COPIA facta mittendi.) *uerbum, Mittendi, sustulimus, tamquam glossema; opinionem nostram confirmante* Fuluii libro.

79.b. NAM etiam tum largitio multis ignota erat: munificus nemo putabatur, nisi pariter uolens.) Haec, ex Pacuuii Duloreste, a Nonio recitari uideo, in uerbo, Munes: *ut fortasse uel a* Pacuuio Sallustius *hoc sumpserit; uel aliquid* in Nonio *desideretur. in quoetiam pro, Nam etiam tum, Animum quae tum, mendose legitur.*

80. a FVNDITORVM, Baleariorum.) *rectius* in aliis libris, Funditorumq. Balearium. eos enim nominat Caesar de Bello Gall. l. 2. & Plinius l. 3. c. 5. ait, *Baleares insulas funda fuisset bellicosas. Funda autem ibi*, ut ait Seruius, *reperta est.*

80.b. AB inermis pedibus.) *antea, Inermibus. Ego, Inermis, reposui*, ex Nonio, haec recitante in Cõmentariolo de mutata declinatione. Facile autẽ est cõiicere, homines ĩperitos, antiquae uocis insolẽtia offẽsos, supposuisse aliã, quae ad illius similitudinẽ proxime accederet.

81.b. SED ego cõperior, Bocchũ non magis Punica fide, quã ob ea, quae praedicabat, &c.) *sic emendaui, ex* Fuluii libro, *et* Prisciano lib. 8. *Quo modo* supra locutus, 50: Metellũ, magnũ, & sapientẽ uirum, fuisse cõperior. Et Tacitus, IV. Hunc ego Lepidũ tẽporib. illis grauem, & sapientẽ uirũ fuisse cõperior. Sed & Gellius, lib. 3. cap. 2. Verũ, inquit, esse cõperior, quod quosdã, bene litteratos hoĩes, dicere audiui. Vide Diom. l. 1. c. 4. de differ.

83. a. VVLTV, colore, ac motu corporis, pariter atq. animo uarius.) Fuluii liber: *Vultu corporis pariter atq. animo uarius.* Seruius, Aen. VII.

Vultu, & oculis, pariterq. animo uarius. Alij: *Vultu pariter corporis, atq. animo uarius.*

83.a. QVAE scilicet, tacente ipso, occulta oris immutatione, patefecisse.) Fuluij liber: *Quae scilicet, tacente ipso, occulta pectoris specie oris patefecißent.* Alij: *Quae scilicet, ipso tacente, occulta pectoris oris immutatione patefecisse.* Vale: *Quae scilicet, tacente ipso, occulta oris immutatio patefecit.* Vel: *Quae scilicet, tacente ipso, occulta cordis, specie oris, patefecissent.*

83.a. ADVERSVM Gallos.) *immo, Cimbros.* Liu. lib. 7. *Vel, Cimbros, & Teutontes.* Val. l. 4. c. 7. & Vell. l. 2.

83.a. EA tempestate spes, atq. opes, ciuitatis in illo sitae.) Antonij Casarij, Caesenatis, & Pauli Hyantaphij, Sabini libri duo scripti, *Ex ea tempestate*, habent. Praeterea, *Sitae erant, non, Sitae. alij iudicent. impressa lectio mihi quidem satis lepida uidetur. Quo modo locutus &* Sulpicius Seuerus, Sacrae historiae lib. 1. de Iosepho: Ea tẽpestate spes, atq. salus, Aegypti in illo sitae erant.

IN . ORATIONEM LEPIDI

85.a. RELEGATI in paludes.) *haec* Fronto ex primo historiarum in, Relegat in illum locum: *in quo, pro, Relegati, Relegat, mendose legitur.*

85. a. RES secundae mire sunt uitijs obtentui.) Seneca Controuersiarum lib. v. contr. 25. Cum sit praecipua in Thucydide uirtus breuitatis, hac eum Sallustius uicit, & in suis illum castris cecidit. nam in sententia Graeca, tam breui, habes, quae saluo sensu detrahas: deme uel . . . . uel . . . deme; constabit sensus, etiam si non aeq. comptus, aeq. tamen integer. at ex Sallustii sententia nihil demi, sine detrimentis sensus, potest. Titus autem Liuius tam iniquus Sallustio fuit, ut hanc ipsam sententiam & tamquam translatam, &

tamquam

tamquam corruptam, obijceret Salluſtio. nec hoc amore Thucydidis facit, ut illum praeferat: laudat, quem non timet; & facilius putat, poſſe a ſe Salluſtium uinci, ſi ante a Thucydide uincatur. *Haec* Seneca: *ex cuius uerbis admonemur,* Thucydidis locum *nobis quaerendum eſſe, quem* Salluſtius *imitatus eſt. Eadem* apud Demoſthenem *ſententia, qui & ipſe* Thucydidem *aſſidue in manib. habebat,* Olynth. 2. Ἀλλ', οἶμαι, νῦν μὲν ἐπισκοτεῖ τούτοις τὸ κατορθοῦν. αἱ γὰρ εὐπραξίαι δειναὶ συγκρύψαι, καὶ συσκιάσαι τὰ τοιαῦτα ὀνείδη. εἰ δέ τι πταίσει, τότε ἀκριβῶς αὐτοῦ πάντ' ἐξετασθήσεται.

IN . ORATIONEM
PHILIPPI

88.a. TORPEDO animos oppreſſit.) Priſcianus, hunc locum ex 1. hiſt. recitans, *cum lectione impreſſa facit*. Apud Nonium *uero,* in uerbo, Torpedo, *pro Opreſſit, Obrepſit, ſcriptum eſt.*

88. a. CVIVS in Vrbem reditu decus, atq. ordines omnes interierunt.) Fuluij liber: *Cuius in Vrbem reditu decus ordinis huius interijt. Quod probo.*

IN . ORATIONEM
MACRI.

90.b. L. CINCIVS.) Pedianus 3: & Dionyſius *Sicinium nominant. Quo modo &* in antiquo Fuluij libro *ſcriptum poſtea animaduerti:*

90.b. QVAM uos iniuriae pertaeſum eſt.) haec ex 3. hiſt. recitat Fronto, in uerbo, Taedet.

91.a. QVO tribunos plebei modo patricium magiſtratum.) *mendoſus locus. Quod ſi legas, Quom tribunis plebei mandando patricium magiſtratum; mendum tolletur, & ſententia pateſiet.* Fuluij liber, *Quos trib. &c.*

91.a. NEQ. ego uos ultum iniurias hortor.) *et haec recitat* Fronto, ex eodem hist. libro, in Hortor; *omisso uerbo, Ego.*

91.b. MVNIA uestra pensantur, &c.) *totus hic locus ualde perturbatus. neq. tamen ex* antiquo libro, *qui ualde a* uulgatis omnib. *dissentit, elicere quidquam potui, quod sententiam illustraret. Fortasse in hoc felicior erit aliorum industria. Ego, ut* in antiquo libro *scriptum uidi, ita te statum relinquam. Est autem in eo sic: In unia uestra pensantur: qua tamen quin is modis libertatem omnium aestimauere, qui profecto non amplius possunt alimētis carceris. neq. utilis exiguitate mors prohibetur. senescunt uires, sic ut neq. absolui cura familiari tam parua res. & ignaui quisq. tenuissimas perfrustratur: quae tamen, quamuis ampla, quoniam seruitij pretium ostentaretur. &c.*

92. a. NEQ. enim ignorantia claudit res.) *haec recitat* Donatus in Ter. Eun. act. 1. sc. 2.

IN EPISTOLAM POMPEII

92. b. VTRVM censetis, me uicem aerarij praestare?) Diomedes lib. 1. cap. cap. IV. ex 3. hist. recitat, *Vtrum uicem me praestare creditis?*

IN EPISTOLAM MITHRIDATIS

94. b. INTER me, atq. Lucullum, proelijs, inopia rursus ambos incessit.) *haec* ex 4. hist. Carisius libro 1. 118. recitat. in quo, *Prope, pro, Proelijs, mendose legitur*, in uulgatis libris.

94. b. MEIS militibus, procul ab domo, paruo labore, per nostra corpora, bellum conficere.) haec Carisius lib. 2. 217. ex 4. historiarum sic recitat: *Meis*

militi-

militibus, belli prudentibus, procul ab domo, per nostra corpora, bellum conficere.

AD . C . CAESAREM,
DE . REP . ORDINANDA

99. a. RELIQVVM est, optare, uti, quae tibi placuerint, ea dij immortales approbent, beneq. euenire sinant.) sic in. II. ad Caesarem, de Rep. Ordin. 105: Quae mihi utilissima factum uisa sunt, quaeq. tibi usui fore credidi, quampaucissimis potui, perscrissi. ceterum deos immortales obtestor, ut, quocumq. modo ages, ea res tibi, reiq. pub. prospere eueniat. Et Demosthenes, Olynth. I Χρησὰ δ' εἴη παντὸς εἵνεκα. Et 3. Σχεδὸν εἴρηκα, ἃ νομίζω συμφέρειν. ὑμεῖς δ' ἕλοισθε ὅ, τι καὶ τῇ πόλει, καὶ ἅπασιν ὑμῖν συνοίσειν μέλλει.

IN. PORCII. DECLAMATIONEM

114. a. QVI coitiones ullas clandestinas.) *sic emendaui; cum antea* in peruulgatis libris, *Conciones, legeretur.*

IN. ORATIONEM
IN. SALLVSTIVM

127. b. NEQ. aliter uexauit, ac debuit.) *nihil muto. Vixit, tamen, pro Vexauit, magis placeret.*

128. a. NOMINIS perditi, ac notissimi.) *Quid, si legas, Homines perditi, ac notissimi?*

IN

INDEX RERVM ET. VERBORVM

MEMORABILIVM

Albinus

App.

Capi-

F

G

Legati

L.Sidi-

Mapalia,

titer

Militia

N

S

te

TAR-

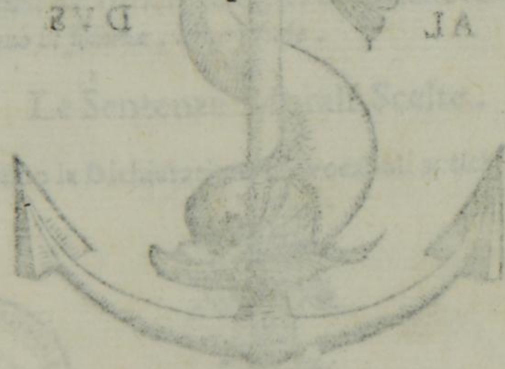
T

Tyran-

SERIES . CHARTARVM

A A B C D E F G H I K L M N O P
Q R S T V X Y Z A A B B C C.

Omnes sunt quatterniones.

VENETIIS. ∞ DLXVII.

ALDVS . MANVTIVS
PAVLLI . F
A . N